MALSTRØMMEN

№ 2 ⊙ Efterår 2015 ⊙ 40 Kr.

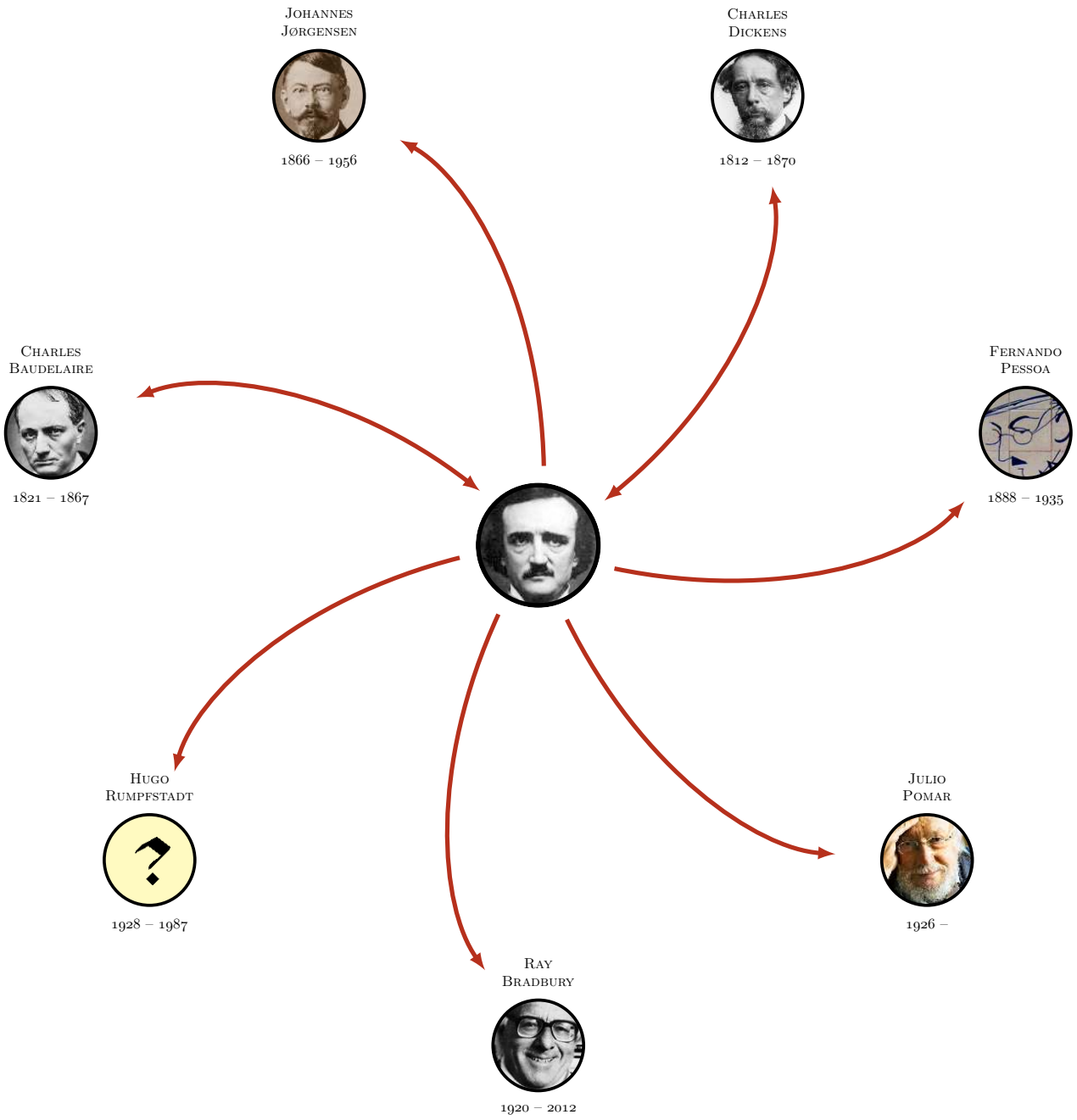

Det Danske Edgar Allan Poe Selskab

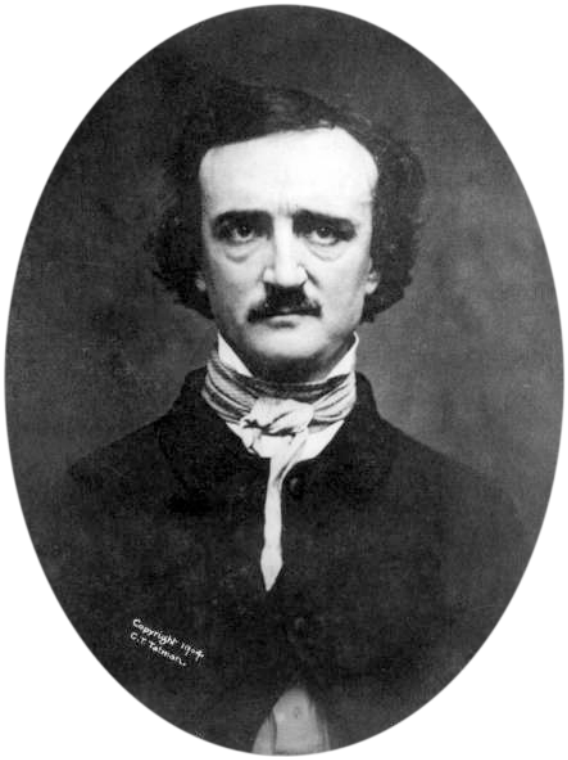

Det Danske Edgar Allan Poe Selskab

Kontakt

www.poeselskabet.dk
www.facebook.com/poeselskabet
formand@poeselskabet.dk

Bestyrelsen

Formand, kasserer, redaktør:
Torben Carlsen
Næstformand, event manager:
Nicolas Barbano
Art director, webmaster:
Sally A. Ward
Art director, illustrator:
Jens Hybschmann
Menigt medlem:
Peter Risby Hansen

MALSTRØMMEN

Redaktør:
Torben Carlsen
Layout:
Sally A. Ward
& Kristian Nordestgaard
Forside:
Lars Madsen efter Valiño

Oplag: 100 stk.
Tryk: trojborgkopicenter.dk
ISSN 2246-0640

DET DANSKE EDGAR ALLAN POE SELSKAB

Indhold

Formandens indledning **4**

I Edgar Allan Poes fodspor **5**
Tekst og fotos af Torben Carlsen

Johannes Jørgensen læser Poe **21**
Af Ib Johansen

Baudelaire og Bradbury – To tidsaldres Poe-påvirkninger **25**
Af Torben Carlsen

Pomar, Pessoa og Poe – En introduktion i tre dele **34**
Af Bjarne Mouridsen

Rumpfstadt og inspirationen fra Poe **40**
Af Rasmus Wichmann og Flemming R.P. Rasch

Gensidig litterær inspiration hos Poe og Charles Dickens **45**
Af Mikkel Lund

Bagsiden: **Begravelsen** af Nicolas Barbano og Søren Hyldgaard

Formandens indledning

Mottoet for Det Danske Edgar Allan Poe Selskab er: *Alt fører tilbage til Poe* – og jeg skal love for, at der er ført bevis for det slogan i herværende blad. Vi kommer vidt omkring – både genremæssigt og geografisk. Poes ry har bredt sig til adskillige europæiske lande, så der ud over hans eget hjemland kan spores inspirationskilder til Danmark, England, Irland, Frankrig og Portugal. Der kunne nævnes mange flere lande, men de her nævnte er de nationer, der refereres til i MALSTRØMMEN #2.

Poes forfatterskab var meget alsidigt, og det spejler sig i de indlæg, medlemmerne har sendt til mig. Poe har inspireret digtere, science fiction-forfattere, gyser/kriminalforfattere og filosoffer. Det bringer mig tilbage til det berømte Johannes Jørgensen-citat fra hans essay om Poe: *. . . Han begærede at smage alle sjældne og besynderlige Frugter paa Livets Træ.*

Grunden til, at bestyrelsen enedes om at lade bladet udkomme fysisk, kan vi takke bidragyderne Bjarne Mouridsen, Ib Johansen, Mikkel Lund, Rasmus Wichmann og gæsteskribenten Flemming R.P. Rasch for.

Det ville være ærgerligt at skjule den entusiasme, som flere medlemmer har givet skriftligt udtryk for, i en udgave, der kun kunne ses på en skærm eller som skulle printes ud.

Stor tak til Kristian Nordestgaard og Sally A. Ward for deres utrættelige energi for at få MALSTRØMMEN til at fremstå smukt og indbydende. Kristian overtog hvervet, da Sally blev travlt optaget af et andet projekt. Jeg vil også takke Nicolas Barbano for hans dybdeborende korrekturlæsning. Det er af største vigtighed, at bladet kommer til at fremstå så professionelt som muligt, og jeg er stolt af resultatet.

Jeg var i efteråret 2014 på en rundtur i det østlige USA, hvor jeg besøgte en del af de steder, hvor Poe har boet. Et referat med fotos kan ses i dette blad.

Selskabet har videreført sin tradition med at bringe et digt på bagsiden. Det er atter Nicolas Barbano, der er ophavsmanden, og denne gang har vi udvidet det med noder, der er komponeret af Søren Hyldgaard, som er en flittigt benyttet filmkomponist.

Glæd jer til at læse bladet. I er i godt selskab.

Torben Carlsen

I Edgar Allan Poes fodspor

Tekst og fotos af Torben Carlsen

I perioden 25. september til 9. oktober 2014 drog jeg på en odyssé til det østlige USA med henblik på at opsøge mange af de steder, hvor Edgar Allan Poe boede og færdedes. Mange af lokationerne er lavet om til museer; men da flere af dem kun holdt åbent i weekenden, var det i sagens natur næsten umuligt at besøge dem alle i løbet af de 14 dage, jeg var i landet. Rejsen strakte sig fra Richmond i staten Virginia i syd til Boston, Massachusetts, i nord. Min plan var bl.a. at besøge det værelse, som Poe boede i på University of Virginia i byen Charlottesville; men da man kun kunne se det på mandage, måtte jeg desværre udelukke det. Derudover besøgte jeg slet ikke Philadelphia, hvor hans hjem i Spring Garden Street er et museum, og selv om jeg var i Baltimore, passede det ikke med åbningstiden til huset i Amity Street. Det fik jeg dog set udefra. Jeg vil pointere, at jeg naturligvis også var "almindelig turist", mens jeg opholdt mig i de nævnte byer, men strengt fagligt vil jeg holde mig til de punkter, der var Poe-relaterede.

Det kan lyde, som om jeg måtte droppe de fleste Poe-locations. Det var dog ingenlunde tilfældet. Poe boede utroligt mange steder i løbet af sit korte liv, alene i New York City opholdt han sig på 10 forskellige adresser, det korteste tidsrum var dog kun omkring en uge – og så har jeg ikke en gang medtaget Poe Cottage i Bronx, fordi det den gang lå uden for storbyen, i landsbyen Fordham. Der var nok at tage fat på; for det meste besøgte jeg steder, hvor husene ikke var revet ned; mange steder er i dag fuldstændig ukendelige og opslugt af millionbyens fornyelser. Eksempelvis har Poe i New York boet næsten på det punkt, hvor FN-bygningen ligger. Det kan være nok så interessant at se det sted, men ikke i Poe-regi.

Jeg landede i Newark lufthavn og efter en times tålmodig venten på at komme forbi paskontrollen, hvor jeg ud over at vise mit Esta-bevis både skulle fotograferes, afgive fingeraftryk og forhøres om mit opholdssted i New York, lykkedes det mig endelig at komme ind i det forjættede land og som den første opgave finde en bus, der kørte ind til New York City. Det lykkedes også, og en lille time senere befandt jeg mig midt på 42. gade omgivet af et gevaldigt leben og konstant blinkende lysreklamer. Jeg er et bymenneske, men da jeg brat blev bugseret ud af bussen og overladt til mig selv midt i det inferno, længtes jeg efter mere rolige forhold. Heldigvis vrimler det med yellow cabs i byen, og en sådan blev min redning. Mit opholdssted de næste fire dage var et diminutivt YMCA-rum med de sanitære forhold på gangen. Beliggenheden ved Colombus Circle, 63rd St. og den sydlige del af Central Park var dog perfekt for mine udflugtsmål.

Frisk og trods alt udhvilet startede jeg min første dag med at spadsere op ad Amsterdam Avenue til hjørnet af 84th St. Her lå tidligere det hus, hvor Poe skrev sit store digt *The Raven* i 1845. Det lille stykke af 84th St., der her ligger mellem Amsterdam Av. og Broadway, hedder også Edgar Allan Poe Street og der er opsat en mindeplade på det sted, huset oprindeligt var placeret.

The New York Shakespeare Society, som favner bredt, har været medvirkende til finansieringen af pladen. Her lå også tidligere Edgar's Café, men pga. den dyre leje måtte cafeen flytte til sin nuværende adresse lidt nordligere på Manhattan, 650 Amsterdam Avenue mellem 91st og 92nd St.

Huset på 84th Street.

Det var tidligt på formiddagen, da jeg ankom til stedet og der var endnu ikke mange gæster. Det gav mig rig mulighed for at studere inventaret efter at have bestilt en gang Edgar's Favorite Omelette. Væggene var prydet med mange Poe-relaterede effekter, bl.a. billeder, bøger, ølreklamer og andet memorabilia, og den venlige servitrice, der selv var bekendt med Poes værker, tog en lille glasmontre ned fra væggen, åbnede den og viste mig en udgave fra omkring 1887-1890 af *The Raven*, illustreret af W.L. Taylor. En dyr sag (i omegnen af $300), hvis man kan købe den. Dette eksemplar var så laset, at jeg næsten ikke turde vende siderne; men på trods af skavankerne en meget smuk bog.

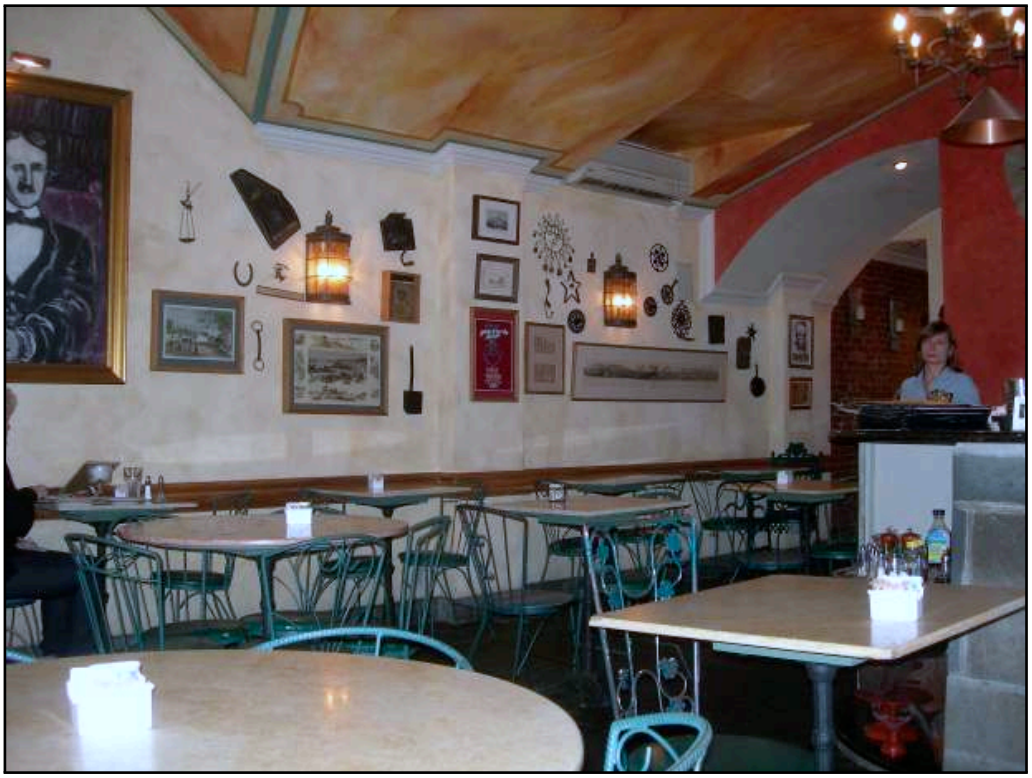

Edgar's Café.

Næste dag, lørdag, kunne man besøge Poe Cottage i Bronx. Det lille træhus, hvor Poe boede fra maj 1846 til sin død sammen med Virginia og Maria Clemm, er det eneste hus, der er bevaret fra den gamle landsby Fordham. Oprindeligt lå huset et par hundrede meter væk, men i 1913 blev huset flyttet på én gang og anbragt på dets nuværende sted i den nordlige del af Poe Park på adressen 2640 Grand Concourse. Huset blev bygget i 1812, og da Poe lejede det, betalte han $100 årligt til ejeren John Valentine. Store industrielle foretagender havde set dagens lys på det tidspunkt, og da Poe-familien flyttede herop, har de sandsynligvis benyttet sig af The New York and Harlem Railroad og stået af på stationen ved Fordham University; den servicerede de mange passagerer, der skulle til og fra den hurtigt voksende metropol på Manhattan Island.

Poe Cottage.

Der var endnu landlig idyl i Fordham og Poe havde brug for et sted, hvor han i et vagt forsøg desperat ville kurere Virginia for den tuberkulose, der allerede hærgede hendes krop. Poe var bekymret og nervøst flygtet fra den myldrende storby, som han absolut ikke brød sig om. Manden var mere et naturmenneske, og han nød sine lange spadsereture i Fordhams omegn og blev her inspireret til sine to meget smukke beskrivelser *The Domain of Arnheim* og *Landor's Cottage*, der beskriver hhv. det perfekte landskab og det perfekte hus. Selv om huset svarede til de forventninger, Virginia søgte, da hun skrev sit eneste bevarede digt til sin Eddy på Valentins dag d. 14. februar 1846, døde Virginia Poe d. 30. januar 1847.

Hendes død drev Poe ud i melankolien, men ikke desto mindre skrev han her nogle af sine fineste tekster, deriblandt digtene *Annabel Lee*, *Ulalume* og *The Bells*, fortællingerne *The Cask of Amontillado* og *Hop-Frog* samt det store prosadigt *Eureka*, Poes teori om universets opståen. Umiddelbart efter Virginias begravelse skrev Poe det ultrakorte digt *Deep in Earth*, som ikke ses i nogen samlinger. I sin korthed lyder det:

I denne seng døde Virginia.

Deep in earth my love is lying
And I must weep alone.

Det nye informationscenter, der er bygget tæt ved Poe Cottage, var en slem skuffelse. Ved et langt bord sad 5-6 ældre spansktalende kvinder, der var i færd med at lære engelsk (!), og på et stort tomt gulvareal var der andre ældre kvinder, der gjorde sig klar til en gang aerobic! Det havde ikke meget med Poe at gøre, så jeg gik direkte over til det lille træhus, hvor den venlige "kustode" straks bekendtgjorde, at besøgende, der ankom netop på åbningstidspunktet, var mere interesserede end andre, der kom forbi om eftermiddagen. Det var en følelsesbevægende tur gennem det lille hus; enkelte inventarer så som en gyngestol og en skrivepult var originale effekter fra Poes tid, ligeså sengen, hvor Virginia døde. Bagefter besøgte jeg stedet, hvor huset oprindeligt lå; en lille ucharmerende blindgyde med gadenavnet Poes Place indikerede stedet.

Min efterfølgende plan var at se busten af Poe i Hall of Fame i Bronx, men kustoden i Poe Cottage anbefalede mig at besøge udstillingen *Evermore: The Persistence of Poe*, The Edgar Allan Poe Collection of Susan Jaffe Tane i The Grolier Club, 47E 60th Street. Den løb til d. 22. november, så det gjorde jeg.

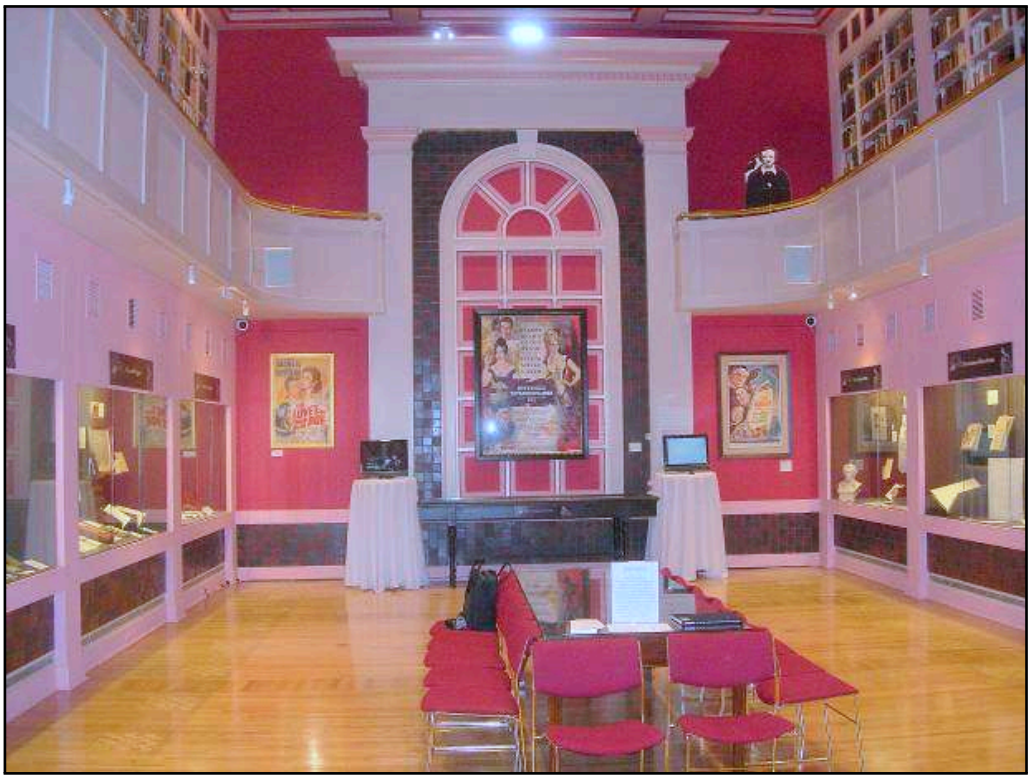

Udstillingshallen i The Grolier Club.

Udstillingen var opdelt i følgende emner: Poe's Ancestors and Family, *Tamerlane* and Early Poems, Poe's Early Successes, *Tales* and *The Raven*, Poe's Growing Fame, The Death of a Poet, Illustration of Poe's Works, Poe in Music and Film, Poe in Comics, From Poe to Pop samt Women in Poe's Life.

Klenodie: Tamerlane, by a Bostonian – Poes første bogudgivelse fra 1827.

Her sås godbidder som førsteudgaven af *Tamerlane and Other Poems* fra 1827, gamle programmer fra moderen Elizabeth Poes tid, bl.a. *Hamlet, Prince of Denmark*, hvor hun spillede Ophelia; man kunne se Poes spadserestok, som han medbragte på sin sidste rejse fra Richmond, en lok af hans hår klippet af efter hans død, filmplakater, originale noder af bl.a. Rachmaninoff til dennes symfoni bygget på *The Bells* og mange flere interessante effekter. En guldgrube, som jeg brugte LANG tid på at studere.

Dagen efter gik turen til Greenwich Village. Så tidligt som i 1837 boede Poe med Virginia og Maria Clemm på hjørnet af Sixth Avenue (nu Avenue of the Americas) og Waverly Place, hvor de delte etage med boghandleren William Gowans. Alle fire huse på det hjørne er fra den periode, så det er svært præcis at sige, hvor de boede. Senere flyttede familien til en anden adresse i Greenwich Village (Carmine Street). En gang i 1837 var Poe henne på Northern Dispensary for at købe et medikament mod forkølelse. Bygningen ligger der endnu på hjørnet af Waverly Place og Christopher Street, men er sandsynligvis forladt.

Northern Dispensary.

I et halvt års tid, mellem oktober 1845 og marts 1846, boede Poefamilien på adressen 85 Amity Street (senere omdøbt til 85 West 3rd Street). Huset blev revet ned i 2001 for at gøre plads til New York University. Det ligger umiddelbart syd for Washington Square mellem Sullivan St. og Thompson Street, og det interessante ved det sted er, at bygningens originale facade er blevet indlemmet i det nye byggeris ydre form, som er en del af NYU School of Law.

Husfacaden ved NYU School of Law.

Jeg forlod New York dagen efter og ankom med Amtrak-toget sent på eftermiddagen til Richmond i staten Virginia. Jeg fik en fast aftale med en trofast taxichauffør, Robert fra Translink Taxi, der kørte mig frem og tilbage fra hotellet, som lå noget uden for byen, og til centrum af Richmond. Her i byen boede Edgar i længst sammenhængende tid, hos Familien Allan. I første omgang fra 1811-1815 og efter rejsen til Skotland/England atter fra 1820-1826. Fra 1835-1837 boede han også i Richmond, noget af tiden med Virginia og Mrs. Clemm. Familien Allans hus er desværre revet ned og de otte andre steder, hvor Poe boede, findes heller ikke mere.

Poe-museet i Richmond, The Old Stonehouse, er byens ældste hus og ligger på 1914 E Main St. Huset blev bygget omkring 1750, men Poe boede her aldrig. Det er det største Poe-museum, der findes, og på en stor model af det gamle Richmond indenfor, kan man se, hvor Poe residerede. Der er fire bygninger tilknyttet museet. The Old Stonehouse er billetsalg og souvenirbutik, til venstre for den ligger Model Building, på den anden side The Elizabeth Arnold Poe Memorial Building og Exhibit Building.

The Old Stonehouse i Richmond.

Midt i det hele ligger The Enchanted Garden, som blev oprettet i 1921. Den er designet for at genskabe den have, som Poe beskriver i digtet *To One in Paradise*. Øverst på muren langs med haven er der lagt glasskår som beskrevet i *William Wilson* og bagest findes Poe Shrine. Granitmuren og de fleste af murstenene rundt om haven er efterladenskaber fra Southern Literary Messenger, hvor Poe startede sin litterære karriere. Hans gamle skrivepult med stol kan ses i Model Building. Trappen i Memorial Building stammer fra et af de huse, han beboede. Derudover kan man samme sted se førsteudgaven af *Tales of the Grotesque and Arabesque*. Poes betaling for denne unikke samling var ca. 30 gratis eksemplarer! Jeg fik en lille snak med museumsinspektøren Chris Semtner og han viste mig op i et for publikum lukket område, hvor jeg så flere sjældne bøger, bl.a. Baudelaires Poe-oversættelse fra 1864 og nogle originale optegnelser til *Eureka*. I Enchanted Garden spankulerede to helt sorte og tamme katte rundt blandt publikum.

The Enchanted Garden.

Længere nede ad Main Street lå Poe Pub, der kun havde navnet at promovere sig på; den havde ingen speciel interesse for en Poe-entusiast. Richmond var under borgerkrigen hovedsæde for den amerikanske sydstatshær, The Confederate Army, og det bærer byen stadigvæk præg af. Længere nordpå siger man stadigvæk, at *they're still fighting The Civil War*. Byen er opkaldt efter den engelske by Richmond nær ved London, fordi James River her snor sig som Themsen.

Dagen efter gjaldt besøget Poes mor Elizabeth Arnold Poes grav. Hun er begravet på kirkegården ved St. John's Church tæt ved museet.

Elizabeth Arnold Poes gravsten.

I nærheden lå den store høj Church Hill med en fantastisk udsigt ind over både den gamle østlige, Shockoe Bottom, og nye bydel mod vest med alle højhusene, adskilt som en lynlås af jernbanesporene og den utroligt smukke Central Station. Der blev også tid til at se Poe-statuen i parken Capitol Grounds.

Robert, min flinke taxichauffør, hentede mig næste morgen og kørte mig til Greyhound-rutebilstationen. Næste punkt på programmet gjaldt Baltimore, og her ankom bussen præcist ca. fire timer senere. Atter tog jeg en taxi til mit hotel, som denne gang heldigvis lå i centrum af byen. Der var heftig trafik pga. en forestående baseball-kamp, men heldigvis skulle vi ikke så langt. Det bevirkede, at jeg allerede samme eftermiddag kunne spadsere hen til Westminster Burying Ground, hvor Edgar Allan Poe er begravet.

Gravstenen er placeret ved indgangen fra Lafayette Street og er den absolut mest prangende gravplads på den lille kirkegård, der ikke har været i brug i mange år. Poes jordiske rester er her forenet med både Virginias og Maria Clemms. Bortset fra at der fejlagtigt er indhugget i gravstenen, at Poe blev født d. 20. januar, er det et meget smukt gravsted designet af George Frederick.

Længere ude ad Lafayette Street på 203 North Amity Street ligger det lille hus, hvor Poe boede i yderste fattigdom fra 1833-1835. Huset blev bygget i 1830, så det var ret nyt, da Poe flyttede ind sammen med sin lille familie. Det var her, han skrev sine første fortællinger *MS Found in a Bottle* og *Berenice*. I dag ligger huset i et lidt belastet kvarter; det er ikke et sted, jeg ville vende tilbage til efter mørkets frembrud. Det blev kun til et par hurtige fotos, da jeg desværre ikke kunne komme ind i huset.

Udsigt fra Church Hill. Nederst th. Poe Pub.

Poes grav på Westminster Burying Ground i Baltimore.

Dagen efter var der tre steder i Baltimore, der skulle besøges. Første stop var The Latrobe House i nr. 11E Mulberry Street. En aften i oktober 1833 sad tre af Baltimores klogeste hoveder forsamlet rundt om et bord med god vin og cigarer i et baglokale i omtalte bygning. De havde alle læst de indkomne forslag til en litterær konkurrence udskrevet af *Baltimore Sunday Visiter*. Deres enstemmige valg som den bedste fortælling faldt på *MS Found in a Bottle*. Vinderen af de $50 tilfaldt den ukendte fattige forfatter Edgar Allan Poe. En mindeplade på husfacaden med et billede af Poe fortæller historien.

Mit næste besøg gjaldt en mere tragisk begivenhed. 3. oktober 1849 blev Poe fundet midt på gaden i bevidstløs tilstand i en anden mands tøj og derpå bragt til Washington College Hospital. Bygningen, som i mellemtiden er omdannet til et plejehjem, ligger i dag på Broadway mellem East Fayette St. og East Baltimore St. En mindeplade uden for bygningen fortæller om begivenheden. Det berørte mig ekstra meget, fordi jeg stod her på den selvsamme dato, 3. oktober, nøjagtigt 265 år senere. Nu ligger hospitalet på den anden side af Broadway, et par hundrede meter længere mod nord – og nu med helikopterlandingsplads.

Huset på Amity Street og The Latrobe House, Baltimore.

Washington College Hospital. Her døde Poe.

Jeg tog sporvognen til mit sidste Poe-relaterede besøg i Baltimore, statuen uden for University of Baltimore på The Gordon Plaza. Denne utroligt flotte statue er efter sigende skulptøren Moses Jacob Ezekiels sidste arbejde; den blev opstillet i 1921 på foranledning af The Edgar Allan Poe Memorial Association of Baltimore. Den blev bestilt i 1907 og skulle oprindeligt have været færdig på Poes 100-års dag i 1909, men dårlig timing og mangel på kapital forsinkede projektet. Først d. 20. oktober 1921 var den færdig og blev opstillet i Wyman Park, hvor den på trods af vejrlig og vandalisme ikke blev vedligeholdt. Inskriptionen endte med at blive helt ulæselig og da den samtidig stod et isoleret sted, blev den på foranledning af The Edgar Allan Poe Society of Baltimore flyttet til sin nuværende placering. Statuen er blevet en slags maskot for universitetet og når fotballklubben Baltimore Ravens, som er opkaldt efter Poes berømte digt, skal spille en NFL-kamp på M&T Bank Stadium i Baltimore, bliver statuen, inspireret af en af holdets trøjefarver, badet i et purpurfarvet lys.

Mit sidste besøg førte mig til Poes fødeby Boston. Oprindeligt havde jeg ikke Boston med på programmet, men da jeg erfarede, at en ny statue af Poe skulle afsløres d. 5. oktober, måtte det arrangement naturligvis overværes. Det skulle starte på slaget to og allerede ved 12-tiden var jeg på pletten. Statuen var overdækket og en vagtmand holdt et åbent øje med, at ingen forsøgte med et lille smugkig. Jeg talte lidt med en venlig lokal Poe-aficionado, Walter Noons, som på sit visitkort præsenterede sig som singer-songwriter-performer. Han var meget begejstret for projektet og bemærkede, at der i forvejen var så mange statuer af statsmænd og hærførere, endelig fik kulturen også plads.

Kl. 12:30-13:30 var der arrangeret en indledende hyldest på det nærliggende hotel Boston Park Plaza, hvor ca. 400 tilhørere var mødt op for at fejre skulptøren Stefanie Rocknak's statue *Poe Returning to Boston*.

Statuen foran University of Baltimore.

265 kunstnere havde ansøgt om at kreere en statue, og ud af dem blev det Stefanie, der gik af med sejren. I det smukke ballroom med adskillige krystallysekroner, var der både digtoplæsninger med musikledsagelse ved bl.a. forfatteren til *The Poe Shadow,* Matthew Pearl, som reciterede *A Dream within a Dream*; der var små oplæsninger af *Hop-Frog* og *The Tell-Tale Heart*, og jeg husker især en dramatisk oplæsning af *The City in the Sea* med inciterende musikledsagelse. Derudover et medrivende foredrag af Paul Lewis, formand for The Edgar Allan Poe Foundation of Boston, og endelig ikke at forglemme kunstneren Stefanie Rocknack, som ud over sit skulptørarbejde er filosofiprofessor ved Hardwick College. Hun berettede bl.a. om de mange stålwirer, der var indsat overalt i statuen for at imødegå ødelæggelser, når f.eks. børn kravlede op på figuren. Den skulle kunne tåle meget!

Det flotte ballroom på Boston Park Plaza.

Poe Returning to Boston.

Statuen skal som tidligere nævnt forestille Poe, der vender hjem til sin fødeby Boston med kufferten sprængfyldt med håb, succes og gode (litterære) ideer; den er i legemsstørrelse og han er hastigt på vej mod sit fødested få hundrede meter længere væk. Selve huset beliggende på 62 Charles St. (tidl. Carver St.) er desværre for længst revet ned, men de nærliggende bygninger kan måske give et fingerpeg om, hvordan huset så ud.

T.v.: Poes fødested, bag træet.
T.h.: Fra venstre mod højre: Poe, kunstneren Stehanie Rocknak og denne artikels forfatter.

Poe spadserer blandt folket, hvor den gode litteratur hører hjemme. Endelig fik Boston et fortjent minde om den store digter. Han var ikke altid lige vellidt i byen, hvor han var kendt som kritikeren med den skarpslebne pen, deraf hans øgenavn "The Tomahawk Man".

Selv om Boston er en herlig gammel by med sit eget skønne historiske kvarter, Beacon Hills, er der kun få direkte Poe-relaterede steder at besøge. I den smukke park Boston Common ligger *The Frog Pond*, som inspirerede Poes metafor om den kvækkende litterære institution, hvis moralistiske medlemmer han hånende omtalte som værende "Frogpondians". Disse toneangivende litterater mødtes af og til i The Old Corner Bookstore, 285 Washington Street, og talte navne som H.W. Longfellow, Henry David Thoreau, Ralph Waldo Emerson og Nathaniel Hawthorne. En af Bostons største forlæggere, James T. Fields, undgik Poe, fordi han kritiserede nogle af disse forfattere. Det må tilføjes, at Poe havde store tanker om Hawthorne, og han skrev i 1842 en begejstret anmeldelse af novellesamlingen *Twice-Told Tales*.

'The Frog Pond' i Boston Common.

The Boston Custom House ligger på 20 Custom House Street, hvor den 18-årige digter in spe opgav falsk navn og alder, Edgar A. Perry, 21 år, da han lod sig hverve til the U.S. Army d. 26. maj 1827. Her blev han udstationeret til Fort Independence på Castle Island i Bostons havn.

Der kan med stort udbytte foretages endnu en tur i Poes fodspor. Den kunne starte i Boston på Fort Independence med et udvidet besøg på øen Nantucket, hvorfra Arthur Gordon Pym sejlede ud på sit sydhavseventyr og via Baltimore, Philadelphia og Charlottesville slutte på Sullivan's

Island i staten South Carolina; her er der mange referencer til *The Gold Bug*. Jeg er dog fuldt tilfreds med det, jeg fik set. At opleve museet i Richmond og Poes grav i Baltimore var et længe næret ønske, og afsløringen af statuen i Boston kunne ikke falde mere heldigt.

T.v.: The Boston Custom House.
T.h.: The Old Corner Bookstore, nu grillbar!

The Bostonians are very well in their way. Their hotels are bad. Their pumpkin pies are delicious. Their poetry is not so good. Their common is no common thing – and the duck-pond might answer – if its answer could be heard for the frogs.

— Edgar Allan Poe, 1. november 1845

Johannes Jørgensen læser Poe

Af Ib Johansen

Selvom Poe allerede var kendt i Danmark og det øvrige Skandinavien i hvert fald fra og med 1860erne, er det først et par årtier senere, hvor symbolismen, ikke mindst under indflydelse af en række franske poeter, begynder at slå igennem herhjemme, at også Poes digtning og novellekunst for alvor bliver genstand for hjemlige digteres opmærksomhed. Poes poetiske indflydelse havde dog, i parentes bemærket, allerede tidligere i et vist omfang gjort sig gældende i Danmark, hvor eksempelvis *The City in the Sea* (1831, 1845) kan have haft betydning for J.P. Jacobsens arabesk-digte. Allerede i 1868 kom der i øvrigt et fyldigt udvalg af Poes fortællinger oversat af Robert Watt, nemlig et bind med titlen *Phantastiske Fortællinger*, udgivet på Kristian Vissings Forlag. Hér er oversat nogle af Poes kriminalnoveller, men også en fantastisk fortælling som den om den sorte kat er blevet fordansket dér.

I Frankrig var det ikke mindst Baudelaires oversættelser af Poe – og hans polemik imod dem, der i Poes levetid og i årene efter hans død havde angrebet digteren (ikke mindst Poes egen udgiver, Griswold) – som fik til følge, at interessen i Frankrig og andre steder i Europa igennem mange årtier var meget større end i Poes eget hjemland; helt op i det tyvende århundrede kan man i øvrigt i U.S.A. og England fortsat iagttage eksempler på den samme form for Poe-*bashing* som i det nittende århundrede, f.eks. hos T.S. Eliot og kritikeren Harold Bloom. Men i Frankrig skriver den symbolistiske digter Paul Valéry allerede i 1891 i et brev til forfatterkollegaen André Gide: "Dette svimlende opium og ligesom matematik: Poe, Poe!" ("Cet opium vertigineux et comme mathématique: Poe, Poe!"). Valéry betragtede samtidig Poe som en slags poesiens *ingeniør*, der satte den rationelle og rent "tekniske" tilgang til sit medium højere end vage forestillinger om inspiration (jf. i den forbindelse Poes fremstilling af, hvordan digtet *The Raven* blev til, i *The Philosophy of Composition*, 1846). I Valérys eget forfatterskab fører denne dyrkelse af det rene intellekt med tiden frem til hans senere kredsen i flere tekster om den superintellektuelle Monsieur Teste (der som navnet angiver, er mere *hoved* end noget som helst andet). Også en digter som Stéphane Mallarmé beundrede Poes versekunst. Ligesom Baudelaire oversatte han *The Raven* til fransk (*Le Corbeau*, 1875) – en oversættelse, der i øvrigt blev illustreret af Manet.

Herhjemme udsendte symbolisten Johannes Jørgensen i maj 1893 i magasinet *Tilskueren* et essay om Poe, der bortset fra Robert Watts introduktion til *Phantastiske Fortællinger* i 1868 er en af de tidligste kritiske behandlinger af forfatterskabet på dansk grund. Hér fremstiller Jørgensen i øvrigt Poes forsøg på at rationalisere den poetiske proces i *The Philosophy of Composition* som intet mindre end en *mystifikation* (!):

> I sin Afhandling om "Digtekunstens Filosofi" har Poe villet forklare hele dette Digt [nemlig "Ravnen"] som et fuldstændig koldt og beregnet frembragt Værk – skrevet paa samme Maade, som man løser en matematisk Opgave. Utvivlsomt giver han her efter for sin Lyst til at mystificere. Maaske drives han tillige af Uvilje mod det Publikum, som gennem Versenes Ruder nysgerrigt glaner ind i Digterens Privatliv. Man tør sikkert i hine Linier læse et Suk fra Dybet af Poes egen Sjæl. Han var *selv* hin ulykkelige Mester, fra hvem han i Digtet tænker sig Ravnen bortfløjen – hin Mester, hvem Ulykken ubarmhjertigt følger, til al hans Sang kun bærer ét Omkvæd – til Sørgesangen over hans Haab bærer det ene, tungsindige Omkvæd: "Aldrig, aldrig mer" (*Tilskueren*, Maj 1893, p. 377, Johannes Jørgensens fremhævelse).

Mærkeligt nok lader Johannes Jørgensen Poe følge i Byrons fodspor og gør ham til deltager i den græske frihedskrig – men "Friheden begærede ikke ham som Offer", som det hedder hos Johannes Jørgensen (*Tilskueren*, Maj 1893, p. 377, Johannes Jørgensens fremhævelse). Der er begribeligvis ingen dokumentation for Poes optræden som frihedskæmper i Grækenland!

Interessant nok foretrækker Johannes Jørgensen fremfor *Ravnen* Poes *Ulalume* (1847), og om dette digt skriver han som følger i sin artikel:

> Ulalume! Med dette melodiske Navn betegner Digteren sin døde elskede. Digtet begynder – man maa have den engelske Tekst for at nyde Ordenes usigelige Velklang – med et Efteraarslandskab Al Oktobers Duft af faldne Blade, alle Oktobers tungsindige Nætter er i denne Strofes Sprog og Tone.
>
> Fredeligt aabnes Digtet. Digteren vandrer alene – alene med Psyke, sin Sjæl – og ser Natten lide, og Stjerneviserne paa Himlens store Ur dreje sig mod Morgen. Da fødes der for Enden af Vejen, han vandrer, en taaget og svømmende Glans, og op af Glansen dukker Nærmaanens dobbelte Horn, Astartes Halvmaane af Diamant (*Tilskueren*, Maj 1893, p.383).

Vi bemærker, hvorledes Johannes Jørgensen hæfter sig ved digtets rent lydlige kvaliteter, og derudover ved, hvad man vel kan karakterisere som Poes flydende skrift (jf. henvisningen til "en taaget og svømmende Glans"). Det er i overensstemmelse med symbolisternes poetologiske refleksioner, at verdensbilledet mister sine faste konturer og gradvis går i opløsning.

Vi hæfter os i denne sammenhæng også ved et tydeligt fokus på Poes kvindebilleder og ved forbindelsen mellem kærligheden/erotikken på denne ene side og døden på den anden (*eros* versus *thanatos*), sådan som det f.eks. fremgår af Johannes Jørgensens læsning af *Ligeia* (1838), hvor den måde, hvorpå titelfiguren og hendes afløser i ægtesengen, den blonde

Rowena, smelter sammen på i Poes fortælling, bliver stærkt fremhævet i Johannes Jørgensens fremstilling (hvad man også kan opfatte som endnu et eksempel på Poes *flydende* skrift). Efter at Rowena ligeledes – ikke mindst som følge af sin elskers forsømmelighed og stærke binding til den afdøde Ligeia – ligesom sin forgænger er sygnet hen og afgået ved døden, indtræffer den mirakuløse genopstandelse:

> Da sker det, at den døde ved hans Side synes at komme til Live. En svag Rødme gaar over Ligets Kinder; Livsvarmen vender langsomt tilbage. Ivrigt støtter han hendes Genopvaagnen – og se! den døde lever atter, hun rejser sig, hun staar ned fra Sengen.
>
> Men er hun bleven højere siden sin Sygdom? Og er hendes blonde Haar blevet mørkt? – thi sorte Lokker vælder ned over hendes Skuldre. Og disse Øjne, hun nu langsomt aabner? – det er Ligeias, Ligeias Øjne . . . ! (*Tilskueren*, Maj 1893, pp. 384-85).

På dette sted sporer Johannes Jørgensen samtidig en forbindelse imellem på den ene side Poes filosofiske grundsynspunkter (sådan som de på et senere tidspunkt ikke mindst kommer til udtryk i prosadigtet *Eureka*, 1848) og på den anden side den tyske filosof Schopenhauers viljes-filosofi, som netop i slutningen af det nittende århundrede fik øget betydning i samtidens kulturelle og litterære milieuer, i øvrigt på samme tid, hvor interessen for Schopenhauers arvtager Friedrich Nietzsche fra Tyskland havde bredt sig til de omkringliggende lande – hvad eksempelvis den danske kritiker Georg Brandes' opdagelse af Nietzsches overmenneskefilosofi bærer vidnesbyrd om.

Her citerer Johannes Jørgensen fra de afsluttende betragtninger i *Eureka*, for at belyse denne stærke understregning af viljesaktens principielle betydning (som jo også spiller en afgørende rolle i *Ligeia*, hvor det kun er den menneskelige svaghed, der i sidste instans fremprovokerer subjektets uundgåelige dødelighed):

> Ud fra det her fremsatte Synspunkt, og ud fra det alene, løser vi den guddommelige Uretfærdigheds Gaader og fatter Skæbnens Ubøjelighed. Ud fra dette Synspunkt alene bliver det ondes Eksistens forstaaelig – ja udholdelig. Vore Sjæle vil ikke længer kæmpe mod en Sorg, som vi selv har lagt os paa, til Fremme for vore egne Hensigter (*Tilskueren*, Maj 1893, pp. 385-86).

Johannes Jørgensen finder en slående parallel hos Schopenhauer i dennes *Die Welt als Wille und Vorstellung* (1818), uden at han dog vil påstå, at Schopenhauer har læst Poe (og Poe har formodentlig heller ikke læst Schopenhauer). Der er ifølge Johannes Jørgensen snarere tale om, hvad han kalder et eksempel på *consensus gentium*, en samstemmende opfattelse mellem folkeslagene (og i dette tilfælde imellem forfattere på baggrund af to vidt forskellige tænketraditioner.)

Men afslutningsvis når Johannes Jørgensen i sit Poe-essay frem til en slutpointe i sine betragtninger, der måske peger frem imod hans senere omvendelse til katolicismen (hvis hagiograf og apologet han som bekendt senere udviklede sig til) – og i hvert fald bemærker vi på dette tidspunkt, i et af de allersidste afsnit af hans essay, en stærkere forbundethed med en søgen efter det guddommelige, båret af en religiøs grundstemning:

> For Opfattelsen af Poe er Stedet [d.v.s. citatet fra *Eureka*] betydningsfuldt. Det viser, at han har naaet et nyt Syn paa den uudslukkelige Higen, der var hans Væsens Inderste. Han har lært i den at se en guddommelig Viljes Hjemve mod sig selv, og han har baaret sit Liv som en Gud bærer sit Værk (*Tilskueren*, Maj 1893, p.386).

Hvad andre læsere måske først og fremmest ville være tilbøjelige til at tyde som en art nietzscheansk kærlighed til skæbnen (*amor fati*), får Johannes Jørgensen snarere indtolket i et mere nostalgisk perspektiv, når han taler om "en guddommelig Viljes Hjemve mod sig selv". At Johannes Jørgensen samtidig er meget nær ved at guddommeliggøre det menneskelige subjekt (i dette tilfælde Poe *himself*) ved samme lejlighed, er en anden sag. Sammenligningen på dette sted nærmer sig, så vidt jeg kan se, under alle omstændigheder en slags filosofisk *hybris*, når den danske digter lader Poe bære "sit Liv som en Gud bærer sit Værk".

Her er det måske igen snarere på sin plads at fremhæve et *link* til Nietzsche og citere Villy Sørensens fremstilling af dennes refleksioner over *viljen* til magt:

> Er verden et kunstværk, er den også afsluttet som kunstværket er det og dog et uforgængeligt forløb [. . .] Men hvis kunstværket ikke blot er et produkt af *kunstnerens* vilje til magt, men af den vilje til magt som er selve tilværelsens væsen, må det da ikke være muligt for kunstneren at skabe sin næste som sit eget værk? Hvis de gamle værdier, der var betingelsen for menneskets spaltning, falder bort og de aktive fortolkende kræfter sættes i frihed, må den nye filosofiske verdenstolkning da ikke blive en ny verdens skabelse? . . . [Under alle omstændigheder fremhæver Nietzsche i den forbindelse] kunstner-filosoffen, der ikke blot skaber værket eller sig selv, men selve værket: menneskeverdenen (Villy Sørensen: *Nietzsche*, København: G.E.C. Gads Forlag, 1963, p. 115, pp. 118-19).

Og under alle omstændigheder – hvad enten Poe nu bliver båret af en art guddommelig hjemve eller selv som en Gud frembærer sit eget livsværk – er Poe i dette essay som så mange andre steder ved det nittende århundredes slutning omsider blevet anerkendt af den europæiske intelligentsia som en betydningsfuld stemme i et mangestemmigt, poetisk kor.

Baudelaire og Bradbury - To tidsaldres Poe-påvirkninger

Af Torben Carlsen

Charles Baudelaire

Franskmanden Charles Baudelaire (1821-1867) og amerikaneren Ray Bradbury (1920-2012) har, på trods af deres højst uensartede litterære virke, det til fælles, at de begge to var inspireret af Edgar Allan Poe.

Charles Baudelaire voksede op under ulykkelige familieforhold. Da han modsatte sig enhver form for borgerlig beskæftigelse, blev han i 1841 sendt på en sørejse til Indien, men nåede kun til Mauritius og Réunion i Det indiske Ocean. To år efter vendte han tilbage uden at have ændret sin livsopfattelse. Efter at have bortødslet sin fædrene arv, levede han i Paris som kunstkritiker, halvsultende og ødelagt af opium- og alkoholmisbrug. Han døde som 46-årig af et slagtilfælde, miskendt i sit eget fædreland. Set med den tids øjne kan det ikke forbavse, da han var provokerende i sin digtning og boltrede sig i emner som erotik, livslede, død og råddenskab. Læs blot her:

> Der gives intet stort blandt mennesker undtagen digteren, præsten og soldaten; manden som synger, manden som velsigner og manden som ofrer sig selv. De øvrige er skabt til svøben.
>
> Hvad er kunsten? Prostitution.
>
> Gud er det eneste væsen, som ikke engang behøver at være til for at herske.
>
> Kærlighed er trang til prostitution. Der findes ikke én ædel lystfølelse, som ikke vil kunne føres tilbage til prostitutionen.
>
> Er arbejdet ikke det salt, som bevarer de slatne sjæle?
>
> At være et nyttigt menneske har alle dage forekommet mig noget af det hæsligste.

Poe fyldte meget i Baudelaires liv. I en af hans mange små aforismer fra samlingen *Mit nøgne hjerte* (*Mon coeur mis à nu*, 1864) skrev han: "Edgar Poe har lært mig at tænke" og et andet sted kan man læse:

> Jeg sværger, at jeg fra nu af vil tage følgende regler til mine evige leveregler: Hver morgen bede min bøn til Gud, al krafts og al retfærds kilde, til min fader, til Marietta og til Poe som forbedere. Bede dem om at meddele mig den nødvendige styrke til at fuldføre mine pligter [. . .]

Titlen *Mit nøgne hjerte* stammer fra Poe, der også skrev små aforismer til de forskellige tidsskrifter, han var tilknyttet gennem årene. I Graham's Magazine januar 1848 kunne man læse følgende notits:

> Hvis der er et ambitiøst menneske, der føler trang til med et slag at revolutionere den universelle verden af menneskelige tanker, meninger og følelser, så står det ham frit for – vejen til udødeligt ry ligger åben og uden hindringer for ham. Det eneste han skal gøre er at skrive og udgive en lille tynd bog. Den skal have en meget enkel titel, bare nogle få ord: *My Heart Laid Bare.* [. . .] Det er der ingen, der tør og ingen vil kunne, selv om han turde. Papiret ville skrumpe ind og brænde, blot han rørte det med sin flammende pen. (Poul Borums oversættelse)

Den udfordring kunne Baudelaire ikke sidde overhørig; den bog ville han skrive, men så vidt kom det dog aldrig. Han blotlagde ikke sin personlighed i samlingen; man læser forskellige indfald og tanker fra den mand, som maleren Gustave Courbet udtalte "så anderledes ud hver dag". Courbet malede et portræt af Baudelaire i 1848.

Blandt Baudelaires hovedværker regner man også hans lange essay *Edgar Poe, sa vie et ses oeuvres* fra 1852. Det kan læses i sin fulde længde i den danske oversættelse *Edgar Poe, hans liv og værker* fra bogen Charles Baudelaire: *Udvalgt prosa* (Det poetiske bureaus forlag, 2009). Poes ydre fremtoning spiller en vigtig rolle for Baudelaires opfattelse af ham, og han må have studeret adskillige daguerreotypier (en fotografisk proces udviklet i 1830'erne) inden han noterede sig: *Han havde store øjne, der på én gang var dystre og fulde af lys, af en ubestemt og mørknende farve, med en hældning mod violet, en ædel og solid næse, en fin og trist, skønt let smilende mund, lysebrun teint, et almindeligvis blegt ansigt, samt en noget distræt og af en stabil melankoli umærkeligt sminket fysiognomi.* (Oversat af Luna Tirée de la Brume). – Sidst i essayet langer Baudelaire ud efter de franske læsere, idet han bl.a. skriver, at Poes *fuldstændige oversættelse generelt har få chancer for at få succes hos et publikum, der i den grad foretrækker underholdning og emotioner fremfor den allervigtigste filosofiske sandhed.*

Baudelaire havde læst Poes fortællinger og opdagede i ham et åndsbeslægtet menneske og det fik lige så stor betydning for ham selv som for Poe. Baudelaire oversatte de fleste af Poes fortællinger; han var ikke den første i Frankrig, men hans omhyggelige oversættelser anses som de bedste. De udkom som *Histoires extraordinaires* i 1856, *Nouvelles histoires extraordinaires* i 1857 samt *Histoires grotesques et sérieuses* i 1864. I et brev fra 1864 skrev Baudelaire: *Da jeg første gang åbnede en bog af Poe, fandt jeg digte og noveller, således som de allerede havde foresvævet mig – men Poe havde forstået at forbinde og fuldende dem. Bevæget og tryllebundet opdagede jeg ikke alene emner, som jeg havde drømt om, men også sætninger og tanker, der kunne have været mine – havde Poe ikke skrevet dem tyve år forinden.*

I 1857 udgav Baudelaire digtsamlingen *Les fleurs du mal*, som straks blev en skandalesucces. Baudelaire blev aldrig salonfæhig; myndighederne forbød syv af digtene pga. usædelighed og blasfemi, og forfatter og forlægger blev idømt bøder. Dommen blev først ophævet i 1949!!

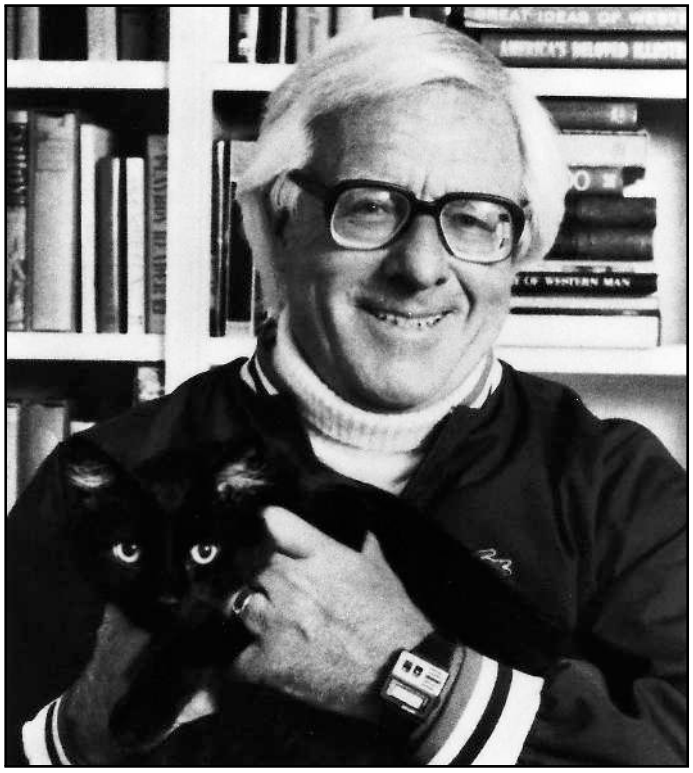

Ray Bradbury.

Charles Baudelaire.

Les fleurs du mal blev gendigtet til dansk under titlen *Syndens blomster* i 1921 af Sigurd Swane, som omarbejdede den i 1963. En senere gendigtning af Peter Poulsen i 1997 kom til at hedde *Helvedsblomsterne*. Det er Sigurd Swanes gendigtninger, jeg citerer fra.

Det kan være hård kost at læse Baudelaire. Digtet *Et ådsel* er på én gang afskyvækkende og smukt. Et ungt elskende par spadserer en skøn morgen gennem blomstrende græsser – og pludselig:

> Da så vi et Ådsel. Benene i Vejret som en gammel utugtig Kvinde
> glødende i giftig Sved,
> kynisk åbnende Bugen, hvor det rørte sig inde
> af led Vederstyggelighed.

En klassisk og central pointe i digtet kan man læse i verset om huden, der bliver sprængt i stykker af skelettet og meget lyrisk og symbolsk beskrives som det modsætningsfyldte, et liv, der bryder frem:

> Himlen stirred på Skelettet, der buet sig tegned
> som en Blomst, der bryder sit Svøb.
> Stanken var så stærk, at du troede, du var segnet,
> og en Gysen igennem dig for.

Ungersvenden filosoferer over, at hans elskede også en dag vil rådne i jordens skød, men det hele tager en vending i slutverset:

> Da, dejlige, sig til Ormene, der bestormer
> dig med Kyssenes Bid,
> at i mig lever dit guddommelige Væsens Former
> ud over Opløsningens Tid.

Det er heller ikke hos Poe ualmindeligt at finde det dystre, katastrofen, beskrevet i ophøjet skønhed. Tænk bare på digtet *The Conqueror Worm* (gendigtet i 2011 af Ib Johansen som *Den sejrrige orm*), et af de dunkleste og mest fortvivlede eksempler på Poes lyrik; digtet forudsiger, at livet er et værdiløst drama, som uundgåeligt fører mod døden.

> Se blot! Det er en gallanat
> I disse sene, ensomme år.
> En engleskare, vinget og klædt
> I slør, hvem gråd nu tærer og flår,
> Sidder i et teater for at se
> Et spil, håb og frygt kun nærer,
> Mens orkestret hér med suk og ve
> Henånder musik fra høje sfærer.
>
> [. . .]

Men se! blandt skuespillernes skare
En kravlende skabning skubber sig ind!
Frem vrider der sig en blodrød mare
Fra scenens ensomme, blege skin!
Vrider sig! – vrider sig! – i bitter ve
Bliver mimer af døden opædt:
Serafer får skabningens hugtand at se,
Hvorfra blod drypper slet og ret.

Her er menneskekærligheden reduceret til ansigtsløse marionetdukker, og den virkelige hovedperson er som slangen i Paradisets Have "Tragediens helt: den sejrrige orm", som slutstrofen konkluderer. Baudelaire har helt sikkert elsket dette digt! I Poes essay *The Philosophy of Composition* kan man bl.a. læse, at en ung smuk kvindes død utvivlsomt er det mest poetiske emne i verden – *og ligeledes er der ingen tvivl om, at de læber, der bedst egner sig til et sådant emne, er den sørgende elskers.* Denne litterære leveregel finder vi i Poes store digte som *The Raven*, *Annabel Lee* og *Ulalume*. Hos Baudelaire er det især i afsnittet *Leden og idealet* fra *Syndens blomster* at denne tese bliver mesterligt efterlevet.

Edgar Allan Poe og Charles Baudelaire var mentale symbioser; for Baudelaires vedkommende betød det nye litterære anskuelser. For Poes vedkommende fik det først betydning efter hans død.

Charles Baudelaire (1821-1867)

Fransk lyriker, født i Paris. Han voksede op under ulykkelige familieforhold og da han modsatte sig enhver form for borgerlig beskæftigelse, blev han i 1841 sendt på en sørejse til Indien; men to år efter vendte han tilbage uden at have ændret sin livsopfattelse. Han tilbragte resten af sit liv i Paris, hvor han forsumpede, forfalden til både alkohol og opium. Hans litterære løbebane startede med enkelte digte, anmeldelser samt en fyldig oversættelse af Edgar Allan Poes værker til fransk. Hans hovedværk, digtsamlingen *Les fleurs du mal* (*Syndens blomster*, 1857) blev forbudt af sædelige årsager. Baudelaire dyrker i sine digte alt det, der i verdens øjne er synd. Han boltrer sig i råddenskab og fordærv, men savner ikke udtryk for menneskelig lidelse. Hans suggestive billedsprog fik stor betydning for senere lyrik, specielt den symbolistiske skole. På dansk er tillige udkommet uddrag fra hans dagbøger samt *Baudelaires udvalgte prosa* (Det poetiske bureaus forlag, 2009).

Ray Bradbury

Ud over sine mange fortællinger og romaner skrev Ray Bradbury en stor samling digte udgivet i samlingen *The Complete Poems of Ray Bradbury*. Her er gengivet et af dem: *Out of Dickinson and Poe, or The Only Begotten Son of Emily and Edgar*. Emily Dickinson (1830-1886) var en amerikansk lyriker, der skrev korte og meget intense digte. Kun 10 (!) af hendes digte blev publiceret i hendes levetid, og hun døde ukendt af den læsende offentlighed.

> Strange tryst was that from which stillborn
> I still know life midsummer norn,
> And son of Emily/Edgar both
> Did suck dry teat and swill sour broth,
> And midnight know when noon was there,
> And every simmer breeze forswear.
> Gone blind from stars and dark of moon
> This boychild grew from wry cocoon;
> For I was spun from spider hands
> And misconseived in Usher Lands,
> And all of Edgar's nightmares mine
> And Em's dust-heart my valentine.
> Thus mute old maid and maniac
> Then birthed me forth to cataract –
> That whirlpool sicked to darkest star
> Where all the unborn children are.
> So! was torn from maelstrom flesh
> And saving X-ray warp and mesh
> A sigh of polar-region breath
> That whispered skull – and socked death.
> Em could not stop for Death, so Poe
> Meandered graveyards to and fro
> And laid his tombstone marble bride
> As Jekyll copulated Hyde
> And birthed a panic-terror son.
> And thus was I, midnight, begun.

Ray Bradbury er kendt blandt mange læsere, også dem, der normalt ikke bryder sig om science fiction. Bradbury har ofte vedkendt sig Poe som sin store inspirationskilde, men ud over hans åbenlyse hyldest til personen Poe (det kommer jeg ind på senere), har Bradbury også indføjet meget fra Poes stil i sine fortællinger. Først og fremmest er det Poes behændige brug af sceneriet som en bestanddel til at forklare, at der er noget råddent lige under overfladen. Det gælder f.eks. fyrst Prosperos stærkt befæstede kloster (*The Masque of the Red Death*), det forfaldne House of Usher og Montresors katakomber (*The Cask of Amontillado*). Sceneriet fungerer som en ekstra person og er ofte mere interessant og mindeværdig. Hos Bradbury kunne man tilsvarende nævne den enorme hvedemark

(*The Scythe*), urtidslandskabet (*A Sound of Thunder*), spejlkabinettet (*The Dwarf*) og legeværelset (*The Veldt*).

Bradburys største styrke er hans poetiske, følsomme fortællestil. Som Poe satser han på at beskrive atmosfæren, det stemningsfulde, ofte metaforisk. Man kan ikke sætte ansigt på hans personregister, men sceneriet husker man som f.eks. denne køretur gennem Mars-landskabet (Jens Kruuses danske oversættelse fra extitKrøniker fra Mars, kapitlet extit-Natligt møde august 2002):

> Der var en lugt af Tid i luften. Han smilede og vendte og drejede takten. Der var noget dér. Hvordan lugtede Tid? Som støv og ure og folk. Og hvis man tænkte sig, hvordan Tiden lød, så lød den som vand, der løber ned i en mørk hulning, og stemmer, der græder, og jord, der falder ned på hule kister, og regn. (...) Og i aften – Tomás stak den ene hånd udenfor - i aften kunne man næsten røre ved Tiden.

Både Poe og Bradbury benytter sig af lag af billedsprog for langsomt at opnå en snigende uhygge. Begge elsker de at beskrive groteske hændelser, Bradbury bevæger sig mere hen mod "håndfaste" ting som skeletter, lig og mumier (*The Next in Line*, *The October Game*, *The Emissary*, *The Man Upstairs*), mens Poe i flere fortællinger bl.a. beskæftiger sig med fænomenet at blive levende begravet (*The Premature Burial*, *The Fall of the House of Usher*, *The Black Cat*, *The Cask of Amontillado*).

Ray Bradbury (1920-2012) debuterede i 1947 med en samling sære grumme fortællinger, *Dark Carnival*; værd at nævne er den galgenhumoristiske skrækvision *Skeleton* og den poetiske spøgelseshistorie *The Lake*. 15 af de 27 fortællinger plus fire nye udkom i 1955 under titlen *The October Country*, men allerede i 1950 kom Bradburys første science fiction-udspil, *The Martian Cronicles* (Krøniker fra Mars).

Tiden var moden for Bradburys fremtidsvisioner. Den Kolde Krig var godt i gang og især på filmfronten blev der indspillet flere film, hvor diverse invaderende uhyrer skulle afspejle en fornemmelse af, at fjenden (= kommunisterne) var på vej. Det kunne være i skikkelse af gigantiske edderkopper, ditto myrer eller forskellige former for aliens.

The Martian Cronicles beskæftiger sig med menneskets opdagelse, erobring og ødelæggelse af planeten Mars. Det er som i Bradburys senere berømte roman *Fahrenheit 451* den totalitære stat, der angribes; de lallende uvidende mennesker, der ikke en gang kan holde styr på deres eget liv og deres egen planet, vælter ud over Mars og bringer ødelæggelser over den planet, hvor i fordums tid det så lykkelige marsfolk levede. For Ray Bradbury var sf-genren et middel til at advare om de farer, der lurer ved automatisering samtidig med fordummelse.

Det er i denne samling, vi første gang støder på Edgar Allan Poe, nemlig i fortællingen *Usher II*. Som i *Fahrenheit 451* handler den om censur – og hævn. Hovedpersonen William Stend*ahl* (bemærk efternavnet inspireret af den franske forfatter Stend*hal*, som var et pseudonym for Marie-

Henri Beyle) elsker at læse bøger, men flygter til Mars, da myndighederne konfiskerede og nedbrændte hans gigantiske bibliotek. På Mars konstruerer han sammen med arkitekten Bigelow en fuldstændig kopi af Huset Usher fra Poes fortælling. Han planlægger huset ned til mindste detalje, komplet med et trøstesløst, frygteligt udseende, gustne mure, den sorte spejlglatte dam med grå og gustentmalede siv, de forpestede dunster og den altomfattende opløsning. Arkitekten kender hverken noget til Poe eller Huset Usher, og Stendahl siger:

> Hvorfra skulle De også kende den velsignede Poe? Han døde jo for længe, længe siden, før Lincoln. Alle hans bøger blev brændt i **Det store bål**. Det var for tredive år siden – i 1975. (...) Så han var en af dem, siger arkitekten dybsindigt, hvortil Stendahl bl.a. svarer: Ja, han var en af **dem!** Han og Lovecraft og Hawthorne og Ambrose Bierce og alle eventyr om rædsel og fantasi og skræk og for den sags skyld også om fremtiden, blev brændt. Uden pardon. De vedtog en lov. Jo, det begyndte meget småt. I 1950 og 60 var det ikke større end et sandskorn. De begyndte med at føre kontrol med ugebladenes tegneserier, og så detektivromaner, og film, selvfølgelig.

. . . Man måtte kun læse intetsigende stof , enhver måtte se virkeligheden i øjnene. Alt andet skulle destrueres.

Stendahl inviterer derpå en række mennesker fra *Moraldirektoratet* til at bese huset og mindes fortidens eventyr inden huset skal destrueres. Stendahl har ved hjælp af den desillusionerede skuespiller Pikes installeret en lang række tableauer fra flere af Poes fortællinger; meget livagtigt gengives scener fra *The Murders in the Rue Morgue*, *The Masque of the Red Death*, *The Pit and the Pendulum* og *The Cask of Amontillado*. Hvordan det går mændene og kvinderne fra Moraldirektoratet skal ikke røbes her. Det er en fremragende underholdende fortælling, der på fornemmeste vis hylder især Poe, men også andre forbudte historier, der omhandlede spøgelser, vampyrer, feer og andre fantasivæsener.

I 1951 udkom et andet af Ray Bradburys hovedværker, en novellecyklus med titlen *The Illustrated Man* (*Den illustrerede mand*). Det gennemgående tema i samlingen er konflikten mellem den kolde teknologiske mekanik og menneskehedens fremtidssyn præget af tvivl og frygt. Af de mange fortræffelige fortællinger vil jeg fremhæve den meget følelsesfulde *The Rocket Man* (*Astronauten*) og den grumme *The Veldt* (*Savannen*, tidligere oversættelse *Landskab med løver*, som jeg foretrækker). Fortællingen *The Exciles* (*De landflygtige*) er i mere end én forstand en sælsom beretning. Den handler som flere af Bradburys værker om forbud mod bøger og er en af de mest følelsesbetonede historier, Bradbury har skrevet.

Handlingen udspilles i en skræmmende fremtid, hvor det er en forbrydelse at læse (gotisk) litteratur, jf. den dystopiske roman *Fahrenheit 451* fra 1955. Som konsekvens heraf er samtlige bøger i den genre tilintetgjort, bortset fra ét eksemplar af hver bog, som bliver opbevaret på

Historisk Museum i et aflåst rum. Ved novellens start har forfatterne til disse bøger (først og fremmest Edgar Allan Poe, men også navne som Arthur Machen, A.E. Coppard, Algernon Blackwood, Ambrose Bierce, William Shakespeare og Charles Dickens) søgt tilflugt på Mars skarpt forfulgt af et rumskib, der har medbragt de forbudte bøger med den hensigt at brænde dem på den fjerne planet og derved samtidig skille sig af med ophavsmændene til dem. Forfatterne, de landflygtige, forsøger med alle midler, bl.a. med hjælp fra heksene fra *Macbeth*, at forhindre rumskibets mandskab i at lande på Mars og håber samtidig på en altødelæggende atomkrig på Jorden, så de kan vende tilbage på en enkelt nat. Handlingen kan lyde lidt syret, men der er god mening med galskaben og historien er yderst velskrevet.

Både Charles Baudelaire og Ray Bradbury har givet et stort forfatterskab i arv til eftertiden og kendetegnende for dem begge var den geniale fællesnævner

Edgar Allan Poe

Ray Bradbury (1920-2012)

Ray Bradbury, amerikansk forfatter, født 22. august 1920 i Waukegan, Illinois, død 5. juni 2012 i Los Angeles. Som ung stjal Ray Bradbury novellemagasiner i kioskerne og smuglede dem tilbage igen, når han havde læst dem. Senere, i begyndelsen af sin karriere, læste han hundredevis af dårlige noveller for på denne måde at lære, hvordan en historie ikke skulle fortælles. På grundlag af disse indhøstede erfaringer skrev han en række eventyr og historier. Hans foretrukne genre blev novellen, den korte, skarpt afgrænsede form ofte med chokerende pointer. Halvdelen af hans produktion ligger indenfor science fiction-området, hvor han følte, han kunne få sagt sin mening tilfredsstillende. Hans kendteste bøger er *The Martian Chronicles* (1950), *The Illustrated Man* (1951), *Fahrenheit 451* (1953), *The Golden Apples of the Sun* (1953), hans strålende fortællekreds om barndommen *Dandelion Wine* (1957), eventyrgyseren *Something Wicked This Way Comes* (1963) samt den mareridtagtige thriller *Death Is a Lonely Business* (1985). Desuden har han skrevet drejebogen til John Hustons filmatisering fra 1956 af Herman Melvilles roman *Moby Dick*.

Pomar, Pessoa og Poe - En introduktion i tre dele

Af Bjarne Mouridsen

I. Pomar

De sidder tre omkring cafébordet. Det vil sige, egentlig er der kun to stole og to personer, da den tredje er en stor sort ravn. Ravnen sidder på skødet af en mand med hat, lille overskæg og runde små briller. Personen overfor har en høj hat på, butterfly og et mere fyldigt overskæg. Ansigterne er begge velkendte fra litteraturens verden, amerikanske Edgar Allan Poe og portugisiske Fernando Pessoa og så selvfølgelig førstnævntes berømte ravn.

Billedet er malet af den portugisiske kunstner Júlio Pomar. Pomar blev født i Lissabon i 1926, studerede kunst i både Lissabon og Porto, debuterede i 1942 og havde sin første soloudstilling i 1947 i Porto. I denne tidligere fase var han en del af den neorealistiske bevægelse, men siden fulgte mere impressionistiske værker, abstrakt modernisme og de meget farverige og figurative værker fra 80'erne og 90'erne, som det af de to digtere og ravnen, samt en hel række andre malerier inspireret af eller portrætterende forfattere. Som så mange andre portugisiske kunstnere blev Pomar ikke boende i Portugal, da han hverken politisk eller kunstnerisk kunne udtrykke sig fuldt ud under Salazars diktatur, Estado Novo. I 1963 flyttede han til Paris, og i dag deler han sin tid mellem den franske og den portugisiske hovedstad.

Et andet beslægtet maleri fra Pomars hånd viser til venstre en orangutang, i midten den franske digter Baudelaire og til højre igen Edgar Allan Poe. Som det gjaldt ravnen, er Poe også ophavsmand til orangutangen, der optræder i kriminalfortællingen *Mordene i Rue Morgue*. Og i hjørnet genfinder vi i øvrigt Poes ravn, som også optræder alene på et par malerier – det ene med titlen *Nevermore*. Kender man ikke Pomars billeder, har man måske alligevel set hans værker i det offentlige rum, da han har udsmykket metrostationen Alto dos Moinhos i Lissabon. Her står han bag nogle store malerier på fliser – de portugisiske azulejos – hvoraf flere forestiller Pessoas velkendte figur.

Når man som jeg holder af såvel Baudelaire og Poe som Pessoa, kan det ikke undre, at jeg også holder af Júlio Polar, som desværre aldrig er blevet kendt i Danmark. Det samme gælder Fernando Pessoa, som ellers fortjener en stor plads i modernismens historie. Godt nok er der – især takket været Peter Poulsen – kommet flere oversættelser af hans digte, men de er stadig kun kendt i en smallere kreds.

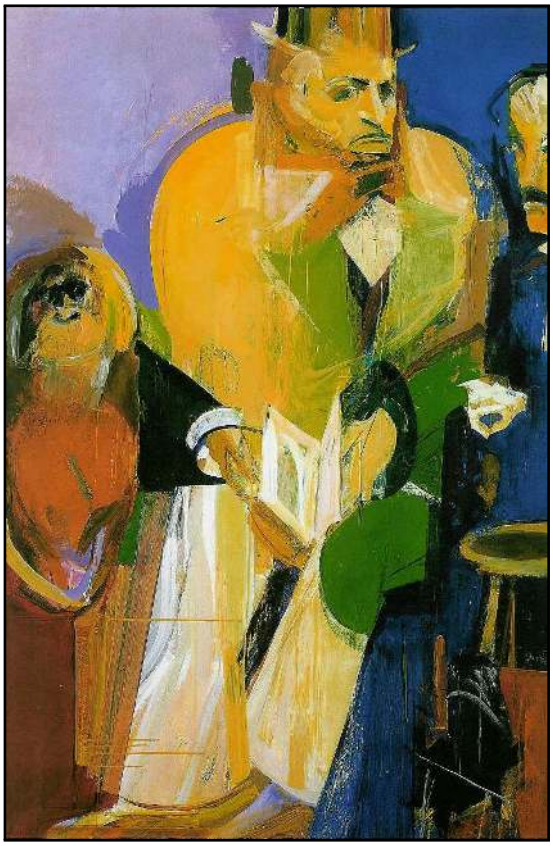

'Edgar Poe, Fernando Pessoa e o Corvo' og 'Edgar Poe, Charles Baudelaire, Um Orangotango e o Corvo', begge 1985.

II. Pessoa

Pessoa blev født i Lissabons Chiado-kvarter i 1888, men tilbragte sine unge år i Sydafrika. Som 17-årig vendte han hjem til fødebyen, hvor han boede resten af livet. I kraft af den engelsksprogede skoletid levede han som oversætter af handelskorrespondancer for kontorer og firmaer i Lissabons centrum. Sideløbende læste og skrev han og tilbragte tiden på ydmyge restauranter og caféer – bl.a. den kendte A Brasileira i Chiado-kvarteret, som har en bronzeudgave af digteren siddende ved et cafébord udenfor. I 1935 døde Pessoa af skrumpelever – kun 47 år gammel. Han nåede kun at udgive lidt i sin levetid og mest i små modernistiske tidsskrifter. Men ved sin død efterlod han sig en kuffert, som indeholdt hele 27.000 manuskripter og optegnelser, som eftertiden så har haft travlt med at kategorisere, kronologisere og analysere – samt ikke mindst at finde ophavsmanden til.

Det særlige ved Pessoa var nemlig, at han ikke kun skrev i sit eget navn. Han opfandt andre digterfigurer – såkaldte heteronymer – og gav dem hver deres identitet, biografi, signatur og stil. De skrev ud fra hvert deres verdensbillede og med hver deres stemme, og de polemiserede indbyrdes. Der er registeret mere end 30 forskellige heteronymer fra Pessoas

hånd, hvoraf de mest kendte er hyrdedigteren Alberto Caeiro, futuristen Álvaro de Campos, hellenisten Ricardo Reis samt Bernardo Soares, hvis dagbogsnotater under titlen *Rastløshedens bog* er et sandt modernistisk mesterværk.

Pladsen her tillader ikke en længere redegørelse for de forskellige heteronymer, men her er tre små citater – alle i Poulsens oversættelse – som vist til fulde illustrerer forskellen i deres skrivemåde.

Først den ældste af dem, den nærmest zenagtige Alberto Caeiro fra *Fårehyrden*:

> At tale om stenenes, blomsternes, flodernes sjæl
> Er at tale om sig selv og sine falske tanker.
> Gudskelov at stenene kun er sten
> Og at floderne bare er floder
> Og at blomsterne ikke er andet end blomster.

Kontrasten er stor til Álvaro de Campos, som var ingeniør og hyldede teknikken og fremskridtet:

> O hjul, o tandhjul, jeres evindelige r-r-r-r-r-r-r!
> Rasende maskineriers kraftige, kontrollerede spasme!
> Rasende uden for mig og inden i mig,
> Ud gennem alle mine blottede nervetråde,
> Ud gennem alle min fornemmelsers porer!

Og endelig en mere stille og klassisk stil fra Ricardo Reis, som i øvrigt senere blev gjort til hovedperson i nobelpristageren José Saramagos roman *Det år Ricardo Reis døde*:

> Jeg elsker Adonishavernes roser,
> Lídia, jeg elsker de flygtige roser,
> Som må fødes og som må dø
> På samme dag

Tre vidt forskellige digtere blandt mange andre – og alle altså fostret af samme mand.

III. Pessoa og Poe

Det er ikke tilfældigt, at Poe, Baudelaire og Pessoa hygger sig om cafébordet på Pomars malerier. De har et åndeligt fællesskab – ikke bare i form af personligheds og biografiske lighedstræk som for eksempel alkoholisme og tidlig død. Der er også inspirationsveje og fælles tematiske elementer at finde, ligesom Poe indvarslede den modernisme, de to andre siden udfoldede fuldt ud. Inspirationsvejen er klar. Den går fra Poe via Baudelaire til Pessoa.

Statue af Pessoa.

Da Fernando Pessoa kun 15 år gammel bestod optagelsesprøven ved University of the Cape of Good Hope, vandt han samtidig en pris på syv pund, som han kunne købe bøger for. En af bøgerne var *The Choice Works of Edgar Allan Poe* med indledning af Charles Baudelaire, hvis beundring af Poe er velkendt. Resten af livet var Pessoa en ynder af Poe – vel at mærke den mere romantiske udgave af Poe, som Baudelaire havde introduceret, og hvorfra Pessoa fik sin biografiske viden.

Men der var dog ikke tale om en uforbeholden hyldest. I et notat skriver Pessoa således om Poes digtning: "There are not many poems by Edgar Poe, and among those few there are not many good ones". Hårde ord, men Pessoa var kendt for at ofte at modsige sig selv samt for at "tugte dem, han elskede". Under det eneste kærlighedsforhold, man har registreret i hans liv, lader han for eksempel Álvaro de Campos skrive et brev til den unge kvinde og fraråde hende en enhver forbindelse med Pessoa. Andet steds lader Pessoa da også et af sine mange heteronymer skrive, at Baudelaire og Poe var *the two shining stars.*

Pessoas ekstreme navneleg finder vi vel i og for sig også hos Poe i form af de forskellige fortællerstemmer i hans forfatterskab – selv om disse netop kun er fiktive fortællere og ikke så at sige får deres eget liv. Når Pessoa for eksempel lader sit ene heteronym skrive indledning til den andens udgivelse eller lader sit ene jeg anmelde det andet, er det vel ikke helt forskelligt fra den legen skjul, vi finder flere steder hos Poe. For eksempel indleder fortælleren Arthur Gordon Pym med at skrive om sit møde med Edgar Allan Poe i Poes eneste roman *Arthur Gordon Pyms eventyr.*

Pessoa ikke bare læste Poe, han oversatte ham også til portugisisk. I tidsskriftet Athena udkom således i årene 1924-25 Pessoas oversættelse af *The Raven*, *Annabel Lee* og *Ulalume*, ligesom han skrev biografiske introduktioner til Poe. Pessoa planlagde i flere år udgivelsen af en antologi med engelsksprogede digte, som foruden flere digte af Poe skulle indeholde digte af et andet forbillede, nemlig Walt Whitman. I sin oversættelse bestræbte Pessoa sig på at gengive de rytmiske elementer bedst muligt, eller som han selv angiver det: "Translation by Fernando Pessoa, rhythmically conforming to the original."

Læser man Pessoas digte, er den tematiske inspiration fra Poe generelt ikke tydelig, men den dukker dog op flere steder. I digtet *O Mostrengo* (Monsteret) optræder for eksempel et fuglelignende monster, som ildevarslende cirkler tre gange hen over et portugisisk skib. Digtet er skrevet netop på den tid, hvor Pessoa oversatte *The Raven*. Et andet digt, *O Palrador*, omtaler en ung piges død – et tema som jo er velkendt fra Poe – såvel i hans virkelige liv som i hans digtning.

Det mest tydelige eksempel på direkte inspiration er nok Pessoas digt *O sino da minha aldeia* (Klokken i min landsby), hvis første strofer lyder:

> Oh bell of my village,
> Dolorous in the calm afternoon,
> Each one of your tollings
> Reverberates in my soul

Digtet fortsætter med at beskrive kirkeklokkens slag, så ingen kan være i tvivl om, at Poes *The Bells* er en klar inspirationskilde.

Endelig vil jeg nævne digtet *Opiário*, som handler om søgningen af orienten via opium, og som i et af sine vers har en direkte reference til Poes fortælling *Ned i malstrømmen*:

> If at least I were interesting
> On the outside, as I am within!
> I'm caught in the Maelstrom, ever closer to the center.
> Doing nothing at all is my perdition.

Opium og alkohol. Det er vel også et par mulige fællesnævnere, da vejen fra Poe til Pessoa som omtalt går over Baudelaire. Pessoa skriver selv digte, som synes at være et udslag af delirium tremens og omhandler samme. For eksempel har han et digt, der kort og godt hedder *D.T*, og som indledes således:

> The other day indeed,
> With my shoe, on the wall,
> I killed a centipede
> Which was not there at all.
> How can that be?
> It's very simple, you see –
> Just the beginning of D.T.

Ingen tvivl om, at Pessoa genkendte træk af sig selv i Poe. Og i sin turen rundt på Lissabons taverner, så han nok også sig selv som en form for arvtager. Den modernisme, han selv repræsenterer i ekstrem grad i sin digtning og i sin opløsning af sit selv i mange identiteter, forvarsles af Poe. Som Pessoa selv skriver i et af de mange fragmenter, der omtaler Poe: "The morbid shadow which came and continues upon us, beginning to make itself felt in Poe, whose very degeneration is genius."

Pessoa refererer flere steder til drømmen som det modernes rette kunstneriske udtryk: "Modern art is the art of dream" og "The greatest poet of modern epoch shall be the one who has the greatest capacity of dream".

Pessoa var selv en drømmer, som Poe var det: "So to the eyes of the madman Poe the world is dilated, horrible, His life is that of a dreamer."

Eller som Pessoa – igen inspireret af Baudelaire – skriver om Poe et sted:

> What distinguishes accentually the mental personality of Poe is the coexistence in him of an imagination that is fantastic and hallucinatory, of extraordinary subtlety and ethereality, and cold ratiocinativeness, utterly clear, marvellous in analysis as well as synthesis.

En udmærket beskrivelse. Synd at Fernando Pessoa aldrig fik færdiggjort en samlet redegørelse for sit syn på Poe. Men vi har da heldigvis fragmenterne.

Pessoa-grafitti.

Rumpfstadt og inspirationen fra Poe

Af Rasmus Wichmann og Flemming R.P. Rasch

Hugo Rumpfstadt (død 1935) – alias "Hugh Aston" når han skrev på engelsk – var sammen med Niels Meyn nok den bedst kendte danske pulpforfatter, og hovedbidragyder til de danske "kulørte magasiner" *Makabre Fortællinger* og *Ulækre Fremtidshistorier.*

Lovecraft, Poe – og "Ashton"

Rumpfstadts indflydelse på det amerikanske pulp-miljø er desværre lidet kendt. Hans novelle *Reptilicus* (ikke at forveksle med den dansk-amerikanske spillefilm af samme navn) fra det amerikanske fanzine *The Wolverine* i foråret 1920, er ellers på talrige måder et forstudie til Lovecrafts *The Nameless City.*

Byen i verdens indre og de slange-agtige væsener er oplagte paralleller, men i virkeligheden er det den Poe-inspirerede prosa der forbinder de to. Tag først Lovecrafts tekst: (*The Nameless City*)

> And as the wind died away I was plunged into the ghoul-pooled darkness of earth's bowels; for behind the last of the creatures the great brazen door clanged shut with a deafening peal of metallic music whose reverberations swelled out to the distant world to hail the rising sun as Memnon hails it from the banks of the Nile.

Sammenlign med Rumpfstadts prosa: (*Reptilicus*)

> And upon the brazen, Cyclopean portal to the abyssal inferno, the abominable fiend beheld me with its caleidoscopic vision, whilst its Charonian shadow flittered in the reverberations of the deafening ghoulish winds, which spoke of eternal damnation in the catacombs of Arsinoe.

Og nu med Poe: (*Shadow. A Fable*)

> And the shadow rested upon the brazen doorway, and under the arch of the entablature of the door, and moved not, nor spoke any word, but there became stationary and remained. [. . .] I am SHADOW, and my dwelling is near to the Catacombs of Ptolemais, and hard by those dim plains of Helusion which border upon the foul Charonian canal.

Vi ved fra Rumpfstadts korrespondance med sin amerikanske fan Orville Johansen (brevene findes på statsarkivet i Californien), at han fulgte ivrigt med i publikationer som *The Vagrant* og *Home Brew* og vedblev at

sende noveller til disse magasiner, men vi ved ikke, om han nogensinde læste, eller indsendte til f.eks. *Weird Tales*.

Johansen inviterede i 1930 Rumpfstadt til at være gæstetaler på, hvad der kunne være blevet verdens første "science fiction convention."

Johansen var imidlertid lidt af en "persona non grata" blandt dét, der siden skulle blive til Los Angeles Science Fantasy Society, og havde hverken økonomi eller netværk til at gennemføre projektet. Rumpfstadt blev så skuffet over, at arrangementet blev afblæst, at han efterfølgende brød helt med det amerikanske miljø.

Pym, Dupin – og Moustache

Selvom der ikke findes nogen dokumentation for, at Rumpfstadt har læst Poe (Rumpfstadt omtaler f.eks. aldrig sine inspirationskilder overfor Orville Johansen), så kan der gives talrige eksempler på passager, der virker inspireret af Poe, navnlig i sin tidlige produktion.

Inspirationen er mest tydelig i udviklingen af Rumpfstadts pulp-helt "Moustache", der helt oplagt er inspireret af Poes to berømte karakterer, den opdagelsesrejsende Arthur Gordon Pym, samt detektiven Auguste Dupin.

Ligesom Arthur Gordon Pym, deler Moustache sin seng med kammeraten Marius (svarende til Arthur Gordon Pyms ven Augustus). Han er dog ikke sømand ligesom Pym, men refererer ofte til sit tidligere arbejde som billetsælger på Ærøskøbing-overfarten – færgen har påfaldende nok også et engle-agtigt navn – Michael – ligesom Arhur Gordon Pyms sejlbåd, Ariel.

Ligesom Dupin, træder Moustache ofte ind i rollen som "gentlemandetektiv", tag f.eks. *Mysteriet i Nedergade*, hvor Moustache tilfældigt kommer ind i en barbersalon, og deducerer sig frem til, hvilken af kunderne, der planlægger et mord, ud fra en spidsfindig analyse af den vej, hentehåret er friseret.

Rumpfstadts digte

Rumpfstadt er ikke just kendt som lyriker, men i sine sidste leveår producerede han flere (upublicerede) digte, der viser, at han atter lod sig inspirere af Poe. Rumpfstadt blev – ulig Poe – aldrig gift, men hans digt *Den Triste Mø*, har en vis lighed med Poes digt *Annabel Lee.* Hos Poe lyder det:

> And this was the reason that, long ago,
> In this kingdom by the sea,
> A wind blew out of a cloud, chilling
> My beautiful Annabel Lee;
> So that her highborn kinsmen came
> And bore her away from me,

To shut her up in a sepulchre
In this kingdom by the sea.

Og hos Rumpfstadt:

Ak, da kom ulykke til Kertinge Nor
For det skete ved fjordens vande
Der opkom en voldsom blæst fra nord,
Som ramte den skumfødte Sanne.
I hendes yndige hår den greb,
og bar hende ud mod havet.
Det isgrønne hav, oh det blev hendes grav,
For det skete ved fjordens vande.

Rumpfstadts arv

Rumpfstadt var igennem hele sin levetid kritisk overfor Tyskland og tyske samfundsforhold, så selvsagt kritiserede han også nazisternes magtovertagelse i 1933. Navnlig novellen *Den Onde Tvilling* er en grovkornet satire over Hitler-Tyskland, hvor Moustache møder sit onde alter ego, en "udenlandsk kansler." Især gør han meget ud af, at Moustache har et velplejet, sundt overskæg, mens kansleren har et lille og ubetydeligt ditto. Vor helt hjemsøger igennem det meste af novellen kansleren som en form for samvittighed (meget lig handligen i Poes *William Wilson*), indtil han til sidst får afsløret kansleren som forbryder og kaster ham for den rasende pøbel. Efter Rumpfstadts død i 1935 kom denne novelle igen i cirkulation i 1940'erne (af åbenlyse årsager), men denne "Rumpfstadt revival" førte desværre til at den tyske "rigsbefuldmægtigede" i Danmark, Werner Best, iværksatte en kampagne for at forbyde og destruere Rumpfstadts værker. Derfor er de så uhyrligt sjældne i dag. Rumpfstadts – og derved Poes – ånd kom dog til at leve videre i Tohubohu Press, og i den såkaldte "fyndom", med publikationer som *Hvad Skovsøen Gemte*, og i dag med mikro-forlag som H. Harksen Productions. Selv arbejder vi videre med at få reduceret listen over de nu cirka 50 tabte noveller og digte af Rumpfstadt. Tiden vil vise, om nye fund vil underbygge vores hypotese om en nær forbindelse til Poe, eller om Rumpfstadts inspirationskilder også talte andre – udenlanske som nære.

Originalillustration til Reptilicus, skabt af den for længst glemte tegner Silvano Calligari.

H.P. LOVECRAFT (1890-1937)

Amerikansk forfatter, født i Providence, Rhode Island. Grundet en kronisk sygdom fik han aldrig fuldført nogen uddannelse. Han begyndte i stedet at skrive gyserfortællinger til forskellige tidsskrifter, bl.a. det navnkundige *Weird Tales,* der kom første gang i 1923. Lovecrafts tidlige mere fantasyprægede fortællinger om den mystiske skabning *Cthulhu* gjorde ham utrolig populær, bl.a. *The Call of Cthulhu* (1936). Blandt hans kendteste værker kan nævnes *The Dunwich Horror* (1928), *The Shadow Over Innsmouth* (1932), *The Case of Charles Dexter Ward* (1927, først udgivet efter hans død) samt *At the Mountains of Madness* (1936). I sidstnævnte låner han skriget *'tekeli-li'*, som høres i slutningen af Edgar Allan Poes roman *The Narrative of Arthur Gordon Pym*. Lovecraft skrev desuden en del essays og journalistisk arbejde, og en del af hans værker har inspireret børn og unge til diverse rollespil. Et par af hans bedste horrorfortællinger findes i danske antologier, bl.a. *Rotterne i murene*, *Nattens musik* og *Farven fra verdensrummets dyb*. I den forbindelse henvises til Thomas Winther: *Index til gyserantologier* (Science Fiction Cirklen, 2007).

Lovecraft, tegnet af Virgil Finlay.

Gensidig litterær inspiration hos Poe og Charles Dickens

Af Mikkel Lund

Poe og Dickens var to meget forskellige forfattere. Med i Poes novelle *Manden i mængden* (*The Man of the Crowd*) og Dickens' roman *Barnaby Rudge – en fortælling om terroren i London i 1780* kap. 18 viser de sig dog at være ret ens.

Først dog et kort resume af baggrundsviden om Poe og Dickens: Da Poe og Dickens mødtes i 1842, var Poe først og fremmest kendt som (skræk)novelle- forfatter og digter, herunder blandt andet forfatter til digtet *Ravnen*, som af nogle anmeldere vurderes at kunne sidestilles med Adam Oehlenschlägers *Guldhornene*. Dickens var på det tidspunkt kendt som humoristisk socialrealist, og Poe havde med begejstring anmeldt følgende bøger fra Dickens' hånd: (sandsynligvis fra) *Sketches By Boz*: *Watkins Bottle and Other Sketches*, *The Posthumous Papers of The Pickwick Club*, *The Life and Adventures of Nicholas Nickleby* og *The Old Curiousity Shop*. Det er først med *Barnaby Rudge or A Tale of The Eighties*, at Poe's begejstring ikke er entydig. Og så det faktum, at Dickens ikke fandt Poe en udgiver i England. Dickens vedblev at støtte Poes slægtninge økonomisk efter dennes død.
Det, vi skal beskæftige os med i denne artikel, handler dog mere om, hvor Poes forfatterskab ligner Dickens. Og omvendt.

I Poes novelle *Manden i mængden* befinder vi os i det tidlige 1800-tal. Vores hovedperson har her været syg i nogle måneder, men er nu rekonvalescent på et D-kaffehus i London. Her observerer han en række forskellige menneskegrupper, herunder "godsejere, forretningsfolk, sagførere, vekselerere – patriciere og middelstand – mennesker, der havde tiden til deres rådighed, og mennesker, der var travlt optagede af deres egne affærer. Forretningsmænd, der var på vej til at afslutte vigtige forretninger. De lagde ikke særlig beslag på min opmærksomhed".

En anden gruppe består af kontorister, funktionærer. En tredje gruppe af lommetyve, taskenspillere, som skiller sig klart ud fra vores førstepersonsfortæller. Med mørket kommer der andre personer på banen: betlere, syge, døende. Et sceneri, der har meget tilfælles med Dickens'. Gaslygterne bliver tændt, hvilket både kendetegner tiden for Poe og Dickens, og meget senere forbindes med Doyles London, især i Sherlock Holmesfortællingerne. Pludselig skiller en mand sig ud: "en gammel mand mellem femogtres og halvfjerds", hvor fortælleren bliver "grebet af en forvirret og paradoksal fornemmelse af en enorm åndelig kraft, af forsigtighed, armod, griskhed, kulde, ondskab, blodtørst, triumf, munterhed, umådelig gru og altovervældende fortvivlelse". Han ser desuden sådan ud: "Han var ikke ret høj, meget mager og øjensynlig meget svag. Hans klæder var snavsede og lasede, men når han engang imellem passerede lige under gaslygterne, kunne jeg se, at hans linned var af fint stof, selvom det var

snavset. Jeg ved ikke om mine øjne bedrog mig, eller om jeg virkelig så en lysende diamant og en daggert gennem en rift i den tilknappede og slidte roquelaire, som han var indhyllet i." Poes jeg-fortæller observerer på samme måde som hans egen Dupin skulle gøre både før og efter denne novelle (se den Amerikanske Penguin Classics udgave for nærmere forståelse), og som såvel Bucket, Holmes m.fl. ligeledes senere skulle gøre.

Vores jegfortæller føler sig nødsaget til at følge denne mand i al slags vejr, også om natten. Denne mand, som i øvrigt bliver sammenlignet med djævlen, bevæger sig rundt i byen, blander sig med forskellige grupper, virker hjemmevant i bazaren, og følger efter folk fra teateret. En af de mest markante grupper, han mænger sig med, beskrives således: "Det var et af Londons mest støjende kvarterer, hvor alt var præget af den tristeste fattigdom og de mest desperate forbrydelser. De spredte gadelygters skær faldt flakkende på høje ormædte træhuse, der var så forfaldne og så tilfældigt anbragt, at der dårlig nok var nogen passage mellem dem. Brostenene lå hulter til bulter, skubbet op fra deres huller af det vildtvoksende græs. Rendestenene var fyldt med alle slags uhumskheder, støjen og larmen, der fortalte om menneskelig beboelse, voksede gradvist, og omsider mødte vi store skarer af ravende og dinglende mennesker. Den gamle mands livsånde blussede op igen som en lampe, der flammer op lige før den slukkes. Atter skred han frem med spændstige og elastiske skridt. Pludselig drejede vi om et hjørne, et blændende lys ramte os lige i ansigtet, og vi stod foran et af forstadens store drikketempler – et af gin-djævelens paladser."

Dette minder da i høj grad om Dickens' tidlige forfatterskab, selvom en tilsvarende scene ikke er at finde i kap. 18 af *Barnaby Rudge*. Her findes altså begge dele af samfundet beskrevet hos Poe såvel som Dickens. Vi får dog aldrig en forklaring på hans, dvs. den ældre mand (der ligner djævlen), virke, og fortælleren må efter næsten 24 timer opgive forfølgelsen af ham på grund af træthed og ender med at betegne ham som *Manden i mængden*- én der forbliver mystisk og uforklarlig og ensom. Fattigdommen og snavs er der også i Poes novelle, noget man ligeledes forbinder med Dickens' forfatterskab.

I *Barnaby Rudge* kapitel 18 bevæger en mand sig gennem stille gader og passerer bl.a. London Bridge. Skiftevis gemmer hans sig for mennesker og forfølger sit mål, at finde ly for natten. Hans identitet bliver meget senere afsløret i denne roman, der af amerikanske kritikere er blevet kaldt Dickens' første socialrealistiske og historiske krimiroman. Undervejs filosoferer han over, at alle er ens i natten: Rig, fattig, voksen, barn. På et tidspunkt er han alene mellem mange. Så lurer han på dansesteder og værtshuse, kommer forbi et fængsel, hvor han muligvis savner at være spærret inde. Snart herefter er der lys fra en rist – værtshus eller kælder. To mænd kommer frem – fin kaptajn og blind tjener. Kaptajnen taler til/kommanderer med imaginære personer. Har muligvis bordel i kælderen. Kunne være symbol på djævlen, der lokker mod det underjordiske. Vores person får logi og "observeres" af den blinde. Den blinde Mr. Tappertit finder vores hovedperson mystisk, måske forbryderisk, hvilket le-

der tanken hen på Poes fortæller, der heller ikke 100% forstår at opklare mysteriet *Manden i mængden*, hvis hjerte ikke lader sig læse. Såvel i Poes som Dickens' tekst ses måske en del afmagt, man normalt ikke forventer at finde i krimigenren, hos især 1800-tals-detektiven, men som faktisk forefindes hos såvel Dupin over Bucket og Cuff til Holmes af og til. Eksempler på dette er der nok af i Doyles fortællinger, f.eks. *The Yellow Face*, hvor der faktisk ikke foreligger en forbrydelse, selvom Holmes ellers tror det, og i "Bleak House", hvor Bucket forvirres grundet det faktum, at Lady Dedlock og teglbrænderens kone Jenny *byttede tøj i hytten*. (Sidstnævnte eksempel holdt undertegnede engang foredrag om i Dickens Selskabet.)

Noget mystisk og fortabt og ensomt er der ligeledes over den mand, vi starter med at se indefra i *Barnaby Rudge*' kapitel 18, hvor vi befinder os i 1780'ernes London. Manden beskrives sådan her: "Det er slemt at være uden tag over hovedet og alene ude i det åbne land (. . .). Men det er ikke så slemt som at flakke frem og tilbage der, hvor der findes tag over hovedet, overvære en hjemløs, forstødt skabning der, hvor tusinder ligger i senge og sover. Time efter time gå rundt på ekkorungende fliser, tælle urenes tunge slag, se lys glimte i sovekammervinduer, forestille sig den salige forglemmelse, der har til huse derinde, at der ligger børn tæt op til hverandre i sengene, her unge, her gamle, her fattige, her rige, alle lige når de sover, og alle har de fred. Intet at have tilfælles med den sovende verden omkring en, ikke engang søvnen, Guds gave til alle hans skabninger, ikke andet at holde sig til end håbløshed. I denne jammerlige kontrast til alt andet til alle sider omkring sig føle sig mere ubehjælpelig alene og fortabt end i en vejløs ødemark. Det er den form for elendighed, som storbyens floder så mange gange lukker sig over, den som kommer af at være isoleret og alene. Den miserable mand gik rundt og rundt i gaderne, så lange gader, så trættende, så ens – og mange gange kastede han længelsfulde blikke mod øst i håbet om at se daggryets første svage striber. Men den ubønhørlige nat blev ved med at herske over himlen, og der var ingen lise at finde for ham på hans nervøst hvileløse vandring."

At der også er paralleller her til Poes *Manden i mængden* ses i følgende citat: "Manden, der havde forladt enkens hus, gled rask henad de tyste gader, holdt sig der, hvor der var mest mørkt og skummelt, krydsede London Bridge, kom til City og smuttede ind i smøger, stræder og små pladser mellem Cornhill og Smithfield uden andet fast mål end at forsvinde i labyrinten og narre eventuelle forfølgere, hvis der var nogen efter ham. Det var i nattens dødeste time, og alt var roligt. Nu og da hørtes en søvnig vægters skridt på brobelægningen, eller lygtetænderen kom lynhurtigt forbi på sin runde med en lille røgsky blandet med gnister fra hans rødglødende fakkel hængende i luften efter sig. Han søgte skjul selv for disse kolleger på ensom nattevandring, trykkede sig ind i en porthvælving eller dyb gadedør, mens de passerede, kom frem igen, når de var væk, og gik videre på sin enegang."

Her ses det også, at den ensomme sjæl med de mystiske (og måske forbryderiske) træk som hos Poe, senere søger ly i et kælderrum. En blind mand synes nemlig senere i kapitlet, at manden har mystiske træk. Den

blinde mand kunne man forbinde med djævelen, også fordi den mystiske mand søger ly i en kælder i nærheden af en kloak, et lysssky sted. Det fremgår bl.a af flg. citat fra *Barnaby Rudge*:

"Hans vært passede sine vante beskæftigelser og tog tilsyneladende ikke mere notits af ham. Men i samme øjeblik han var faldet i søvn – og han bemærkede det så snart, som den mest skarpsynede kunne have gjort det, - lagde han sig på knæ ved siden af ham og lod let, men omhyggeligt hånden gå over hans ansigt og krop. Mandens søvn blev forstyrret af ryk og stønnen, og af og til kom der et par mumlende ord. Han lå med knyttede hænder, bøjet hoved og sammenbidt mund. Alt dette mærkede den blinde sig nøje, og det lod til, at hans nysgerrighed i allerhøjeste grad var blevet vakt. Han anede allerede et eller andet mysterium, og han sad og holdt øje med ham – om man kan sige det sådan – og lyttede, lige til det var blevet højlys dag.

I såvel Poes novelle som Dickens' kapitel 18 har vi altså at gøre med ensomme mennesker, forbryderiske personer, muligvis mordere, der på én gang vil være en del af menneskemylderet og samtidig søger at skjule sig, søger at skygge andre, samtidig med de selv bliver skygget, i såvel de rige som de fattige kvarterer i London i 1780 og midten af 1800 tallet. Poe inspirerer Dickens kriminalistisk, Dickens inspirerer Poe socialrealistisk. Ikke mærkeligt, at både Herb Moskowitz og Michael Slater[1] har fundet begge tekster dybt fascinerende, uanset hvad man måtte mene i de højlitterære kredse i Danmark. Disse tekster kan sagtens klare sig uden hjælp eller accept fra Kafka eller andre, der med garanti har hugget deres ideer fra såvel Poe som Dickens. Og denne artikel kunne være begyndelsen til et dyberegående studie af ligheder mellem de to kunstnere, der trods deres specialer har meget tilfælles, hvilket også ses ved de mange Google-opslag man kan gøre om dette lidet kendte venskab. Det synes denne artikels forfatter i hvert fald! Problemet er så blot, at de danske bibliotekers databaser ikke registrerer disse forfatterskabers ligheder, for vi skulle jo nødig forlade den opfattelse, at Dickens var socialrealist med humor og Poe blot var en skræk-romantiker af ligegyldige digte, noveller m.m. Kort sagt: De fleste forfattere, også dem fra det omstridte 1800-tal, spillede ligesom moderne forfattere på flere end blot én streng.

[1]Denne artikel er blandt andet inspireret af Herb Moskowitz (*A litterary meeting*, 2014. Se også: David Perdue's *Charles Dickens Page*, (charlesdickenspage.com) og Michael Slater (do), der også har kunnet se lighederne i de herover analyserede tekster af Dickens og Poe. Herb Moskowitz er i internationale Dickens-kredse kendt som værende både Poe- og Dickens-ekspert. Michael Slater er professor emeritus fra University of London og internationalt anerkendt som ekspert i Dickens og hans samtid, herunder Douglas Jerrold. Læsere af denne artikel, som forventer en strikt skelnen mellem fin- og triviallitteratur, vil blive skuffede, da dette aldrig har interesseret artiklens forfatter.

Charles Dickens i 1858.

Litteraturliste:

- Edgar Allan Poe: "Hjertet der sladrede og andre mystiske historier". Efterskrift af Tage la Cour
- *Selected Writings*- Penguin English Library, 1967. Introduction and notes by David Galloway.
- Charles Dickens, "Barnaby Rudge"- bind 1 oversat af Eva Hemmer Hansen, Hernovs forlag, 1980
- Charles Dickens, "Barnaby Rudge" - Penguin Classics genoptryk fra 1997
- Edgar Johnson, "Charles Dickens' Tragedy and Triumph" P. 163

CHARLES DICKENS (1812-1870)

Engelsk romanforfatter, født i den lille by Landport i nærheden af Portsmouth. Da han var 10 år, flyttede familien til London. Her kom faderen i gældsfængsel, og familien levede i den største nød. Charles måtte som 12-årig tage arbejde på en skosværtefabrik. Da faderen arvede en sum penge, lysnede det: Charles fortsatte sin skolegang, blev medhjælper på et advokatkontor, og senere begyndte han at skrive. Efter nogle essays udkom hans succesfulde roman *The Posthumous Papers of the Pickwick Club* (1836, da. *Pickwick-klubben*), efterfulgt af bl.a. *Oliver Twist* (1837-38), *Nicholas Nickleby* (1838-39), *Barnaby Rudge* (1841), hans elskede fortælling *A Christmas Carol* (1843, da. *Et juleeventyr*), *David Copperfield* (1849-50), *Bleak House* (1852-53), *Great Expectations* (1860-61, da. *Store forventninger*) og *Our Mutual Friend* (1864-65, da. *Vor fælles ven*). Hans sidste roman *The Mystery of Edwin Drood* (1870, da. *Mysteriet Edwin Drood*) var et fragment og blev aldrig færdigskrevet. Dickens har haft kolossal betydning for eftertiden, især hans evne til at tilfredsstille læsernes behov for populær litteratur samt hans beskrivelse af de sociale forhold i datidens London har sat dybe spor.

Selskabets medlemmer ... ?

Det Danske Edgar Allan Poe Selskabs Formål:

- At udbrede og fremme kendskabet til Edgar Allan Poes liv, samtid og forfatterskab.
- At skabe et forum, hvor medlemmerne mødes i en hyggelig og afslappende atmosfære med Poes ånd svævende stimulerende over forsamlingen.
- At forske i Poes liv og virke for derved at opnå større forståelse og indblik i begge dele.
- At læse og genlæse Edgar Allan Poe og udveksle synspunkter samt diskutere individuelle værker.
- At medvirke ved kulturelle arrangementer for derved at sprede viden om og interesse for Poe.
- Enhver med lyst til at vide mere om Poe og evt. deltage i vores mange arrangementer kan blive medlem.
- Til drift af selskabet og fremme af dets formål betaler hvert medlem et iflg. vedtægterne fastlagt kontingent. For øjeblikket 100 kr. årligt.
- Årsmøde/Generalforsamling afholdes tæt på Poes fødselsdag (19. januar).

Begravelsen

Tekst: Nicolas Barbano — Musik: Søren Hyldgaard

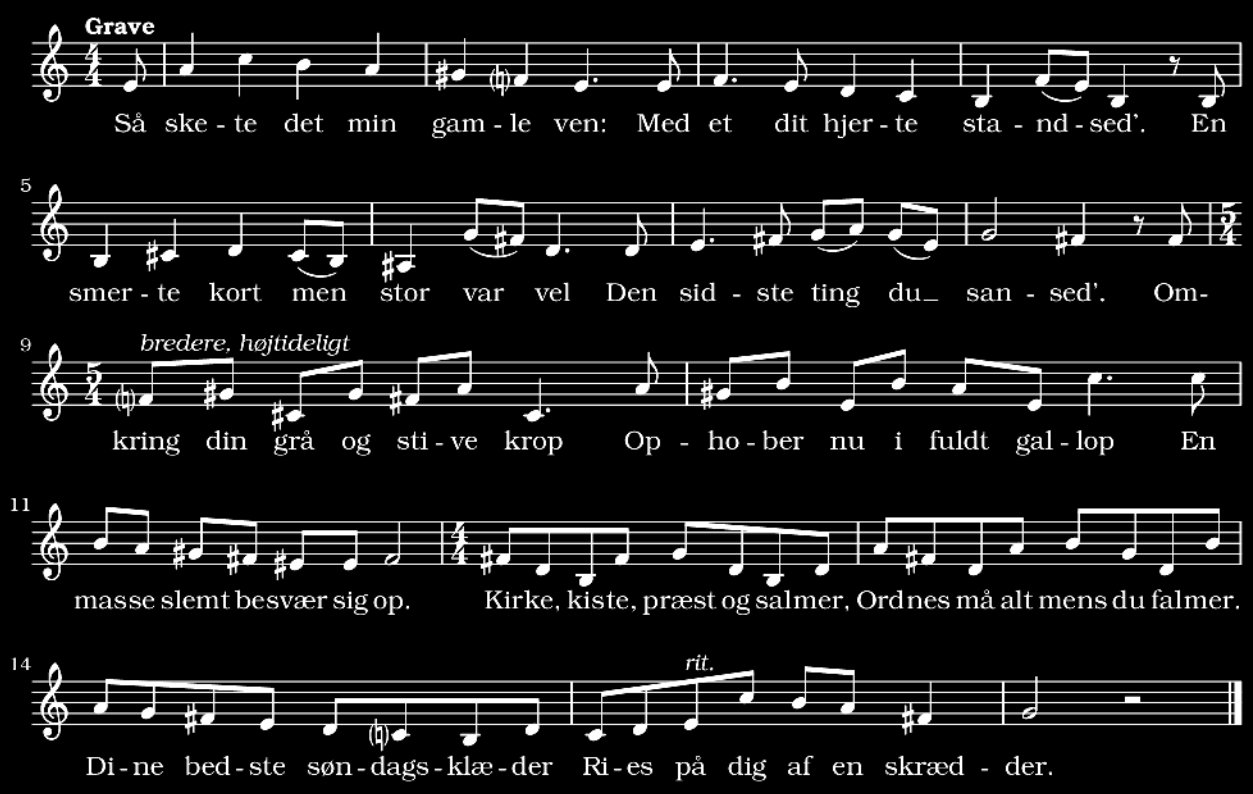

Så skete det min gamle ven
Med et dit hjerte standsed'
En smerte kort men stor var vel
Den sidste ting du sansed'

Omkring din grå og stive krop
Ophober nu i fuldt gallop
En masse slemt besvær sig op

Kirke, kiste, præst og salmer
Ordnes må alt mens du falmer
Dine bedste søndagsklæder
Ries på dig af en skrædder

Skønt tiden går med raske skridt
Så nås dog alt til tiden
Lidt tårer, sang og amen, og
De bæ'r dig ud til siden

Så sænkes i den kolde jord
Forhåbentlig til englekor
Din kiste fulgt af præstens ord

Da af katalepsiens stilhed
Brat du vågner, panden spilhed
Sveden hagler, fremad glider
Tyvetusind sultne mider